

Naše planine

NAŠE PLANINE

Revija Planinarskog saveza Hrvatske

»Le Nostre Montagne« — Rivista della
Federazione Alpina Croata

»Unsere Berge« — Zeitschrift des Kroatischen Bergsteigerbundes

»The Mountains« — Review of the
Alpine Association of Croatia

»Nos Montagnes« — Revue de la Fédération Alpine Croate

Izдавач: Planinarski savez Hrvatske

Уредник: Dr Željko Poljak

Редакциони одбор: prof. dr Vladimir Blašković, prof. Srećko Božičević,
Peiar Lučić-Roki i prof. dr Mihajlo Pražić

Adresa uredništva: »Naše planine«, Zagreb, Gajeva 2a, telefon 37-316

Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja pretplata za pojedince iznosi 600 dinara,
a za kolektive i ustanove 1200 dinara. Cijena pojedinom dvobroju 150 dinara.
Preplate se šalju čekom na Planinarski savez Hrvatske Zagreb (za »Naše planine«)
na tekući račun 400-21-3-1235

Stamparija »Borba«, Zagreb, Preradovićeva 21

GODINA XIV

OŽUJAK—TRAVANJ 1962.

BROJ 3—4

S A D R Ţ A J

Vlado Oštrić: Na Stražištu	49
Vladimir Horvat: Susreti sa životinjama	51
Dr Željko Poljak: Moji planinarski grijesi	61
Franjo Kordić: Na nepoznatome putu	65
H. Čaušević: Misli na cesti rodene	68
Tomislav Jagačić: Tri uspomene s Prokletija	73
U. Beširović: Zelengora	76
Iz pera mladih	78
Dušan S. Krivokapić: Na koju se planinu peo makedonski kralj Filip V	79
Iz literature	85
Zaključci skupštine Planinarskog saveza Hrvatske	89
Vijesti	93

Slika na naslovnoj strani:

Omladina vodi

Foto: I. Sudnik, Samobor

NAŠE PLANINE

GODINA XIV

OŽUJAK—TRAVANJ 1962.

BROJ 3—4

Vlado Oštrić, Zagreb

NA STRAŽIŠTU

Ima neke tuge u novogodišnjim jutrima. Budiš se prazan i pust, kao stan u kojega odlazi i zadnji gost. Ostaju mrlje na stolnjaku, opušci, mutni bokali i prevrнуте čaše. Ugarci i pepeo jedne sagorjele noći. Potrebno je izići iz murnog i glavobolnog grada, udaljiti se od svakidašnjice, da bi se opet moglo vratiti u nju.

I tako, nas trojica hitamo kroz pospani hercegovački gradić na stanicu. Protegnuo se grad jedinom ulicom u sjenci Hadžibegovog brda. Na brdu tur-skog imena, ruševine austrougarskih tvrđava. Velika kasarna, nove dvokatnice i stare prizemljuše, spomenik palim borcima u centru gradića, gradilište male fabrike. Prošlost, sadašnjost i budućnost na dlanu od siva kamena.

Ulazimo u voz — skučen i čadav — ostatak nekadašnjih vremena »bogu za ledima«. Vlak sipljivo puzi preko strme padine Vlajinje. Teško se izvučakojim usponom iz doline Trebišnjice do Bileće. Na stanci okret od 180 stupnjeva i natrag pod Vlajinju. Ovaj krak pruge ide visoko iznad Trebišnjice u Crnu Goru.

Pod nama je kotlina Miruše. Trebišnjica je u njoj mirna, malo razlivena. Zimske boje, siva i mutnosjajna kao riblja krljušt. Oko nje zelenosivi mozaik pašnjaka i šikarastih šumaraka. Krajolik koji će nestati za koju godinu. Ovo je dno budućeg jezera.

Nad jednim dijelom kotline dominira austrougarska tvrđava na brdu Dra-kulica. Mrke zidine, brojne puškarnice. U krugu oko Bilećkog polja svaka istaknuta tačka na brdima okičena je tvrđavicom. Velesila Austrougarska dobro se čuvala male Crne Gore.

Naše je ishodište selo Petrovići, jedno od većih naselja u Banjanima, u najkrševitijem dijelu Crne Gore. Nedaleko je Stražište, naš današnji cilj. Sa visoravn strmo se dižu njegove strane do stjenovite barijere pod vrhom. Hrbat se bijeli snijegom. Koliko sam ga puta promatrao iz kruga kasarne! U mraznim jutrima, pod škrtim zimskim suncem, u zvjezdanim povečerjima, prelazio sam okom preko njegova kamenog sljemenja.

Sada žurimo zućastom oputinom do podnožja. Na padini slijedimo gotovo nevidljivu stazu kroz žbunje. Livadica u kamenoj ogradi, oskudni hrastik, zatim kamenjar sa bokorima planinske trave. Na zaravancima zelene se borići.

Gledam sa smješkom svoja dva druga. I oni su obuzeti radošcu. Ovo sam želio, odkako sam stigao sa drvenim kovčegom u ovaj kraj — grupu drugova na planinskoj stazi. Tri ljudska bića združena u svijetu planine.

Nad nama raste stijena u modro nebo. Nije visoka ni okomita, ali ona je rođena sestra svih drugih stijena i vraća nas u svijet doživljaja što ih kriju kamena srca planina. Prolazimo lako i brzo. Prijatan je britki dodir kamena i osjećaj dubine, koja raste pod nama. Nad rubom stijene leži snijeg. Mala zaravan blista pod suncem. Široko je i lako sve oko nas i u nama. Odavde vodi uski greben na vrh. Doskora nema iznad nas ništa osim neba.

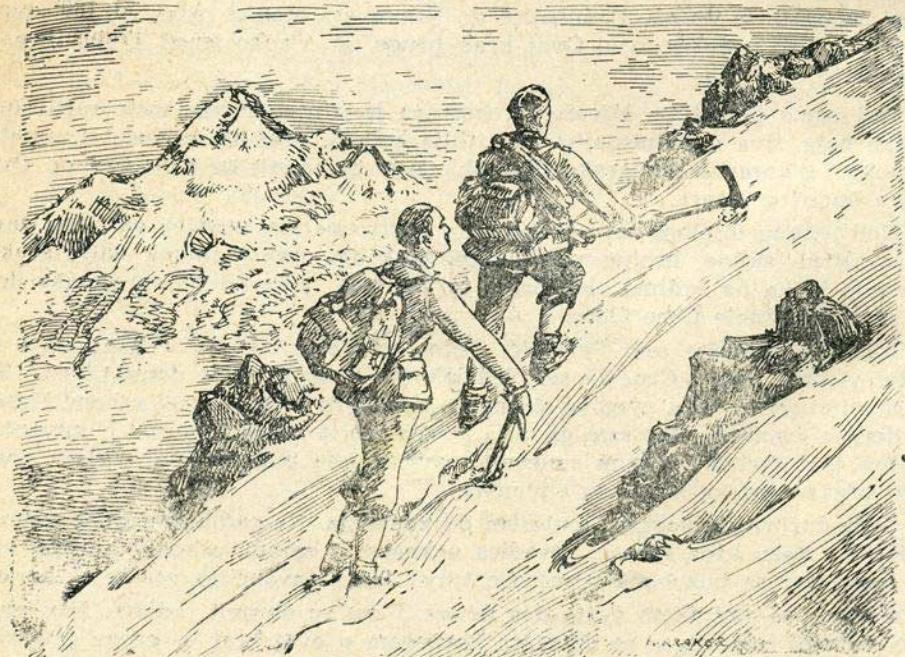
»Umorni, ali zadovoljni« — toliko puta napisana fraza. Umorni nismo, ali smo zadovoljni. I što možemo? Radimo kao i mnogi prije nas i poslije nas. Ovdje na vrhu s punim osjećajem, čestitamo jedan drugom Novu godinu. Smijemo se, rukujemo i jedva suzdržavamo da se ne zagrlimo.

U centru smo kruga što ga omeđuju Prokletije, Durmitor, Maglić, Velež, Orjen. Nema ništa meko u ovom krajoliku. Sve je tvrdo i oporno. Bijeli dvo-tisućnjaci na obzoru. Okamenjeno more istočne Hercegovine i Crne Gore. Naselja razbacana kao fragmenti brodoloma. Mrazom naježena strmina Babe nad Gatačkim poljem. Na jugu Orjensko gorje. Mračne urvine iznad Lastve, snježna prostranstva pod stijenama Bijele gore, Orjena, Subre. More blista srebreno-plavim sjajem.

Razilazimo se u šetnji oko vrha. Snijeg postaje plav. Dolina Trebišnjice tone u sumrak. Popodne je. Doba kad planina šuti zavijena u sjene i tišinu. Hodam polako i slušam tišinu. Miran sam i lak, svi tereti su spali.

Skupljamo se oko male piramide od kamenja na vrhu. Još jedan pogled uokolo. Silazimo ne osvrćući se. Nije potrebno, planina živi u nama. Crveno sunce zalazi u maglu horizonta. Blista zlatni put preko mora. Izlazimo iz stijene i jurimo niz planinu poneseni plimom neobuzdanog veselja. Sad nema zapreke koju ne bismo prešli.

Mjesečina nas prati na povratku.

Susreti sa životinjama

Crtice iz planinske prirode

Dogadalo mi se da sam se na svojim izletima po planinama kretao sam. Nisam imao s kime da razgovaram i bio sam koncentriran više u motrenju okoline kroz koju se krećem. U takvim momentima doživljavao sam i vidio daleko više i mogao sam naročitu pažnju posvetiti životinjama koje žive izvan krletki i ograda u širokom prostranstvu planinske prirode. Prikazati ću nekoliko mojih susreta sa životinjama, kako bi potaknuo zanimanje za njih kod onih planinara, koji prirodom prolaze, gotovo bi se moglo reći, zatvorenih očiju.

SRNA

Ima ih u Medvedici mnogo, naročito na zagorskoj strani, gdje ćemo (na pr. u okolišu Orlovske stijena) lako naići na njihova ležišta od crnogoričnih iglica. Prije desetak godina broj njihovih grla smanjio se na kojih 40 primjeraka. Potamanili su ih uglavnom maskirani krivolovci, no otkako su im vlasti stale na put (kaznivši ih osjetljivim globama i zatvorom), ova se draga, bezrepa divljač toliko rasplodila, da ih danas viđamo i na zagrebačkoj strani. Krivolovci ih danas pokušavaju loviti bez oružja. Tako je prošle godine šumski nadzornik fakultetskog dobra naišao na mladunče, koje je bilo privezano o stablo. »Lovac« je očekivao da će se pojaviti majka, koju bi on bez pucanja jednostavno dotukao toljagom. To mu nije uspjelo jer se majka, valjda zbog bojazni, nije pojavljivala. Nadzornik je ogladnjelu srnicu ponio sa sobom, nahranio ju bocom mlijeka i postali su stalni prijatelji.

Srne su dosta pitome, no od bukača se daleko sklanjavaju, pa ih zato mlađi ljudi rijetko vide. Za vrijeme izgradnje »Petsto stuba«, viđao sam ih često, pojedinačno i u skupinama. Jednom sam za vrućeg ljeta iz prikrajka motrio borbu između dva srndača. Spuštenih glava rogovljem su žestoko navaljivali jedan prema drugome. Čas je bio mlađi suparnik u boljem položaju i odrivavao starijeg, čas opet obratno. Po kopnutu bi nečiji rogovi promašili čelo protivnika i zabili su u vrat, na kojem je protekla krvava brazda. Mržnja se odražava sve žešćim nasrtajima, a sve pred očima one, koja tu borbu prati bez upitanja velikom znatiželjom kojemu će pobedniku imati čast čestitati. Borba je međutim iznenadno prekinuta i nastavljena negdje valjda na drugom mjestu, zbog čega nisam mogao vidjeti konačni svršetak.

Drugom jednom zgodom slušao sam srndačeve glasanje. Zavukao sam se u duplu starog stabla i stao ga oponašati. Neko me je vrijeme slušao mučke, a onda je srdito nastavio, bacivši se konačno u trku. Prekrasan primjerak sa šest parožaka, težak oko 25 kg, preskočio je u potrazi za mojim glasom najprije tri metra široki klanac, projurio slijepo mimo mog »bunkera« u kome sam napeto očekivao, hoće li me otkriti ili ne, i negdje se izgubio. Dok se on u guštarji dalje naprezao svojim čudnim bečanjem, ja sam kroz to vrijeme iskoristio pri-

liku spustivši se u klanac i krišom odmaglio kući, zadovoljan što sam vidio pri-zor kakvog nisam dotada vido.

Najdraži od svih susreta sa srnama imao sam na početku mojeg stubišta, gdje me je dočekala čitava obitelj: srndači i srna u rđastocrvenom krznu te dva laneta sa svijetlim pjegama. Svi su, osim bojažljivog srndača, stajali mirno i ne-pomično me motrili pogledima, kao da žele reći, da zbog njihovog penjanja ni-sam trebao praviti te stube. Zimi sam, međutim, po tragovima zaključio, da je jedna ipak prošla čitavim stubištem. U udaljenosti od kojih 15 metara, motrio sam njihove velike oči, i kada se srna okrenula prigušenim glasom, udarivši u znak odlaska nogom o tle, kao na zapovijed svi članovi su otmjenim kretnjama nestali u zelenilu. Taj me je susret potaknuo, da sam izletištu (kome su moji mladi suradnici dali ime »Kon-Tiki«), dao narodno ime »Sr nec«.

VEPROVI

Među zagrebačkim se izletnicima često čuje, da su u Medvednici sreli »krdo veprova«, što nije ispravno. To su zapravo domaće svinje koje seljaci puštaju u šumu zbog prehrane žirom, pa kako ih imade i s crnim čekinjama, u mašti se lako zamjenjuju s divljim svinjama.

U Medvednici doduše ima veprova, no gdjegod sam na izletu naišao na njihove tragove, nikad nisam imao prilike da se s kojim suočim. Poznajem šumare, pa i lugare koji ih također nisu nikad vidjeli, pa ih neće tako lako vidjeti ni izletnici, tim više što su veprovi noćne skitnice.

Poznato je da vepar može čovjeka nanjušiti na udaljenosti od više stotina koračaja. On imade i dobro razvijen sluh, pa kako je prema čovjeku veoma plasljiv, sklanja se još za vremena. No bude li nastreljen ili napadnut, svojim dugačkim rilom i zavinutim kljovama kadar je napadača teško izraniti i iznakaziti.

Prošle zime zapaženi su na snježnom putu između Njivica i Rauhove lugarnice neobično snažni tragovi. Sudeći po velikim otiscima papaka izletnici su toga dana naslućivali da se radi o takozvanoj »sljemenskoj nemani«, golemom, oko 200 kg teškom vepru, koji je, unatoč tome što mu je »slanina puna lovačke sačme«, još uvijek na životu. U bojazni, da ne budu napadnuti, izletnici su promjenili pravac puta i pošli prema Puntijarki. U lugarnici se, naravno, mnogo pričalo o tom vepru. To je slušala i lugareva žena i prekinula raspravu riječima: »A kaj pripovedate, to si je včera jen Zagorec doma pelal telicu, a ne vepra«. (Svinje i goveda imaju slične otiske papaka). Mašta često stvara uzbudjenja koja su potpuno nepotrebna.

Veprovi se u potrazi za hranom rado približavaju poljima i seoskim vrtovima, koji se prostiru uz šumske obronke. Seljaci dobro znaju da divlja svinja tek onda »podivlja«, kad joj je potrebna samoobrana, zato su prema njima veoma oprezni. Navodim primjerice jedan slučaj koji se zbio nedaleko Šestina.

Ranom zorom izašla su iz svojih kuća dva susjeda. Na rubu šume spaziše golemog vepra koga je privuklo cvilenje domaćih svinja. Mladi susjed od straha je uzeo kolac i preporučio starijem neka i on uzme kakvu toljagu da zajednički otjeraju nepoželjnog gosta. Stariji nije to učinio, nego je savjetovao mlađega da se obojica vrati u kuću. Za čitavo vrijeme njihovog dogovaranja vepar je

ukočeno stajao poput kipa, čime ih je bez roktanja upozoravao, da je spreman za borbu. No tek kada su se susjedi povukli u svoje domove, »bicko« se okrenuo i odmaknuo — bez troboja. Da su seljaci vepra napali, za cijelo bi loše prošli. Ovako ih je spasio sporazum.

ZEČEVI

U izletištu bili su mi česti gosti. Dolazili bi mi do blizine jednog metra, i dok sam mirno sjedio njuškali su oko stolica poput pasa. Zečevi, naime, kod danjeg svijeta ne razabiru likove, nego zapažaju samo kretanje. O tome sam se osvjedočio u Samoborskom gorju, kada sam jednom hodao šumskim putem, a prema meni je poskakivao zec. Stao sam uz rub ceste, a on prođe pokraj mene kao da me nema. Nakon kojih 50 koračaja stao je i on uz rub ceste, sjeo i gladio svoj brk. Htio sam ga snimiti i dok sam iz naprtnjače izvlačio fotoaparat, zeko se vratio do mene, sjeo nasred puta u »šnelfotografskoj« pozici, što me je toliko uzbudilo da sam radije u njega mirno gledao nego li ga svojim kretnjama uplašio. On je, međutim, bio nestrljiv i kada je vjerojatno opazio s kakvim nespretnjakovićem ima posla, odskakutao je.

Još jedan primjer zeče sljepoće. Ljetnog dana u tjednu sjedim u Rauhovojoj lugarnici. Vrućina, otvorena vrata, nigdje nikoga osim domaćeg psa, koji je spavao pred kućom. Dolazi stari zekonja, pred kućom nešto njuška i sve pomalo ulazi preko praga do mojih nogu. Najednom se nešto predomisli i ode prema šumi. Malo kasnije podoh istim pravcem, i dok sam šumom motrio gdje bi ga mogao vidjeti, spazih ga korak preda mnom ispod bukve. Ležao je, preko leđa spuštenih ušesa, kamufliran bojom drveta tako dobro, da sam ga jedva opazio. Tek kada sam ga stao dozivati »zecko, zeko«, naglo je podigao svoje »antene« i dao se u bijeg. Tada se i pas probudio, no nije mu uspjelo dostići ga. Zekan je bio brži.

Za vrijeme zimskog boravka zagrebačkih skijaša na Jahorini, ispod zaleđenog grmlja iskočio zec. Uplašen, bježao je kao pomaman, na svoju nesreću upravo ususret svom zračnom neprijatelju — orlu. Opazio ga je tek kada se golema ptičurina stala u zavojima sve niže spuštati prema njemu. Zeko je naglo zaokrenuo drugim pravcem, a orao se nije mogao tako brzo zaustaviti kao okretni zeko, pa je novim pravcem zaokrenuo sa zakašnjenjem. Kad je orao ponovno dostigao zeca, ovaj je opet naglo zaokrenuo i tako neprestano varao napadača, čija je opet nakana bila da zekana što više izmuči i ščepa. Kada smo shvatili orlovu namjeru, pojurili smo skijama nizbrdice, u pomoć jadnom zecu. Čim je kralj ptica opazio da se prema borilištu približavaju veći bogovi nego što je on, naglo se digao u visinu i nestao, a smrtno uplašeni gladni zekan našao se začas u novom skloništu, začuđen kako mu je uspjelo ostati na životu.

JASTREBI

Jednom sam kraj Ozlja motrio neobičan prizor iz ptičjeg carstva. Iz rupe, na visokoj stijeni začuo sam čiukanje ptiča. Povrh stijene i grmlja pod čijom su sjenom čucale stare vrane, kružio je jastreb. Kad god bi se spustio prema stijeni,

vrane bi počele kriještati, davajući neprijatelju znak da su tu i čuvari gnijezda. Jastrebu je lako uhvatiti u letu jednu vranu, ali kad ih je više, onda se osjeća slabim. Zbog toga, kad je primijetio da bi ga crni stražari mogli izudarati kljunovima, odletio je preko Kupe, i vratio se s pojačanjem dvaju »pilota«. Nad stijenom je nastalo još jače drečanje, a jedna se vранa uvukla u samu rupu. Nakon više strelovitih pokušaja trojka je uvidjela da je do dobrog zalogaja nemoguće doći, pa je odustala od daljnje borbe i vratila se bez uspjeha.

Iako su jastrebi veliki proždrljivci, ja sam im u neku ruku i zahvalan u tome, jer u okolišu »500 stuba« nema zmija. Kad ih ulove, dižu se u visine, odakle ih katkad puštaju o tle ili ih iz zabave za vrijeme padanja ponovo hvataju.

Vještim oponašanjem u glasanju, često sam ih privukao da su neko vrijeme kružili iznad mene, no jednom, kada su se već udaljili i kad sam na njih zaboravio, začuo sam snažan šum kao padanje nekog predmeta s aviona. Pogledavši prema nebnu, u prvi čas mi se pričinilo da leti kaput no odmah sam razabrao da prema meni »pikira« u rasponu metar široka ptičurina. Spazivši me, naglo se digla uvis i nestala.

Ne znam, da li je ono moje oponašanje jastreb doista shvatio kao prijevaru, ali toga je dana, kao za neku osvetu, s dvorišta susjedne lugarnice nestalo pijevca. I to baš najjačega, koji se više puta upustio u borbu za obranu svoje kokošje obitelji. Ovaj puta se jastreb u dvorište zaletio kroz krošnje stabala pijevcu iza leđa, zgrabio ga dugačkim pandžama i odnio. Kako je pijetao bio dosta težak nosio ga je jedva kojih dvijestotine koračaja i spustio na otvornoj livadi. Tu sam naišao na uginulog borca, koga je smioni razbojnik zatukao, išcupao mu na trbuhi perje, a zatim ga kljunom rasporio i izvukao utrobu, za nj najtečniju poslasticu.

ZMIJE

Nisam ih nikada ubijao. Njihov me je život toliko zanimalo, da sam išao za njima u potragu i slikao ih. U uvjerenju da zmija ne skače na čovjeka i da napada jedino u samoobrani, bio sam ipak pažljiv da ih bilo čime i nehotice ne izazovem. Time sam im pružio prijateljstvo koje zmije moraju osjećati. U osta-

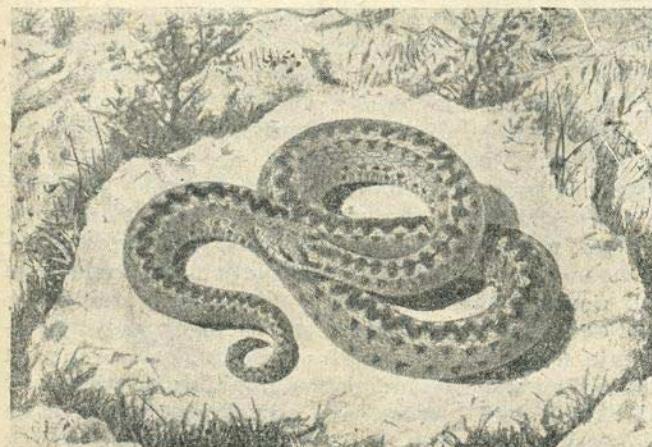

Poskok

lom, koliko smo puta pokraj zmije stajali ili povrh nje sjedjeli, a da to nismo ni slutili, pa nam se ništa nije dogodilo. A koliko se puta dogodilo naprotiv, da zmija nekoga ujede prigodom branja jagoda i cvijeća ili hodanja po travi, a sve zbog nedovoljne pažnje.

Jednom sam na Bijelim stijenama imao priliku vidjeti poskoka, koji je napao, po našem shvaćanju, potpuno nedužnu žrtvu. Bilo nas je četvoro. Polazeći grebenom užarenog kamena, naš je predvodnik nehotice cipelom okrznuo grmič, pod kojim se nalazio poskok. Zbunjena otrovnica je shvatila, da je to nečiji izazov i naglo se bacila u samoobranu ujedom u nogu. U ovom slučaju ne u nogu »krivca«, nego u nogu planinarke čiji je korak slijedio iza njegovog. Da se je više pazilo, a debele čarape nosile uzdignuto, moguće bi se izbjegla ta neugodnost. Zmija je uostalom strašljivica, jer nas se boji jednako kao i mi nje.

Na Ošttru sam naišao na poskoka. Sunčao se na kamenu i izgledao kao da je mrtav. Neki drski mrav popeo mu se na hrbat i žurio duž crne krivulje prema roščiću, uspravljenom na vrhu glave. Kada je stigao do zmijinog vrata ona se glavom naglo trgla i zbacila ga sa sebe. Za kratko vrijeme stvar se pono-

Ridovka

vila, ali kod trećeg zadirkivanja poskok više nije mogao izdržati škakljanje mrava te se laganim puzanjem uvukao pod korijenje stabla.

Na Malom Oštrcu pošao sam stazom pokraj druge otrovnice. Zbog vrućine godilo joj je sunčanje u niskoj travi. Išao sam dalje lagano, ali je moje micanje ipak primijetila pa se mirno uvukla pod metar i po široku kamenu ploču. Pošao sam zaobilazno i stao na taj kamen, uperio fotoaparat i čekao na njen izlazak. Bila je veoma oprezna pa se je tek nakon nekoliko minuta stala izvlačiti u ravnom potezu i to samo do polovice tijela. Bacio sam na nju lopticu zgnječenog papira, našto se ona naglo uvukla pod kameni »zastor« i predstava je završena bez snimanja.

PUŽEVI

Na puževe se obično ne osvrćemo, no pokraj jednog koji je na Japetiću bio sav u pjeni, nisam mogao proći, a da ne ustanovim zbog čega. Prvo, što sam opazio, puž me se nije preplašio, nego su mu ticala stršila uvis, a čitavo mu tijelo bilo neobično ispruženo i ukočeno. Mora da je mnogo trpio, jer mu se kućica ljudjala amo tamo, glava okretala prema repu kao da želi nešto vidjeti. Kad sam ga podigao i preokrenuo, pod njim sam ugledao duguljastog crnog kukca koji ga je svojim zavinutim klještima zahvatio tako snažno, da ga nisam mogao otkinuti. Bilo mi je žao jadnika, jer nema glasa da zove upomoć, a nema ni kljuna, nogu, pandžu, pa ni Zubiju čime bi se obranio od triput manjeg mu neprijatelja. Uzeo sam štapić i napadača stao udarati dok nije popustio. Oslobođeni puzavac (koji je moguće imao nakanu da kukca zaduši pjenom) nastavio je bržim odmicanjem svoj put, ali još uvijek s ukočenim ticalima.

DIVOKOZE

U Kamniškim Alpama jednom sam napustio uobičajeni markirani put prema Kokrškom sedlu uvezši pravac Gamzovog škreta. Nakon jednosatnog hodanja od Kamniške Bistrice našao sam se u golemom koridoru. S lijeva i desna visoke stijene, sredinom neravno tlo obrasio grmljem i travom. U tom tihom planinskom zakloništu spazih pomicanje nekih životinjskih glava crvenosmeđe boje. Stanem na povisoki kamen i imam što vidjeti: krdo divokoza! Neopisivo iznenadenje, ne zbog toga što sam ih vidio u tolikom broju, nego što ih vidim po prvi put. Čim me je »dežurna« divokozu zapazila, nastala je uzbuna; brze kretnje, skokovi i snažni udarci o zemlju poput topota nepotkovanih konja. Ništa me nije smelo. U znatiželji pošao sam dalje i naišao na nove skupine i seobu, dok konačno nisam ostao sam. Kada sam nakon hodanja od jednog sata izašao iz tog bajoslovnog škreta, našao sam se na otvorenom polju duboko izlanjih škrapa, i dok sam se podno Skute razgledavanjem orijentirao kuda treba da nastavim, iza mene doleti omanji kamen. Tog časa pomislim na prijatelje koji su iz Zagreba otputovali još dan prije mene i naglo se okrenem da ih pozdravim. Na moje veliko začuđenje, na pećini sam opazio divokozu, koja je u svom odskoku nogama slučajno odbacila kamen prema meni, što sam shvatio kao znak upozorenja da što prije odavle odselim. I pošao sam, ali takvog prizora nisam više nikada doživio.

Kakve akrobacije mogu da izvode divokoze, najbolje sam se osvjedočio prigodom silaženja sa Špika. Na Prokletim policama uživao sam u javnoj produkciji akrobatskih vještina tih, izrazito planinskih životinja. Toga dana kao da su bile meni u počast upriličene vještine sa preko pet metara dugačkim skokovima, prelaženjem po policama, osovlijenim veranjem po glatkim kamenim i snježnim kosinama, s toliko vještine, da nijedna nije pala. I sve to bez klinova i užeta! Neshvatljivo je i to, kako te tanke i dugačke noge mogu svladavati veliku težinu njihova tijela, a da ih prigodom preskakivanja preko ponora, vrleti ili sunovratnog naglog spuštanja ne polome.

Kostur nastradale divokoze vidio sam ispod jedne stijene Škrlatice, ali ta je nesretnica bila žrtva kameno-snježne lavine. Na urušenom kamenju, unaokolo polomljenih kostiju i otkinutog roga bilo je više rpica 10 do 15 cm dugačkih dlaka (zimskog krvna), što dokazuje da se događaj zbio tokom zime.

KOZOROG

Dosta neugodan susret imao sam kod uspona na Veliku Ponu sjeverno od Jalovca. Na nadmorskoj visini iznad 2.000 m pojavio se povrh okomite stijene kozorog (borbena divljač, koja se kao velika rijetkost u našim Alpama ne smije ubijati). Glavu je spustio do prednjih nogu, a skoro metar dugačke, veoma snažne, natrag zavinute rogove prebacio u luku preko nakostriješenog hrbita, što je izgledalo kao da će odskočiti upravo na mene. Kada sam zaključio da je položaj postao ozbiljnije naravi, iako sam bio oboružan cepinom, napustio sam stazu i opreznim penjanjem obišao bradonju. On se tada tek pobjedosno povukao, a ja nastavio prema vrhu bez upadanja.

LISICE

Lisice su, kako je poznato, veoma oprezne i lukave životinje, ali kakvu je mudroliju izvela lija koju smo motrili nedaleko Cerinskog vira, vrijedno je također čuti. Ta se je zvijerka lagano došuljala grmljem prema potoku, držeći u gu-

bici prazno ptiće gnijezdo. Očekivao sam da će potok preskočiti, no ona je ulazila sve dublje u vodu. Kad joj je voda dosegla njen trbuš, lija je najprije uvukla pod vodu kitnjasti rep, a onda uronila čitava, samo joj je na površini virila njuška s gnijezdom. Za kratko vrijeme pustila je gnijezdo niz vodu i izašla iz potoka, dobro se otrсла i nestala. Zanimalo me da li је u gnijezdu opaziti tragove po kojima bi se moglo zaključivati kakvu je imala gozbu, no u toj se »splavi« nalazio samo bezbroj — buha! Lija ih se htjela riješiti, pa što je dublje ulazila u vodu, to su buhe poskakivale sve više prema glavi, najposlije na gnijezdo kojim su i otplovile.

Ovaj me prizor podsjetio na dane Prvog svjetskog rata kada sam bio u Galiciji. Svi smo bili puni ušiju i djelomično bi ih se rješavali na taj način, da smo košulje držali raširene nad vatrom u koju su uši padale i izgarale. Mudri cigo Farfo jedini je radio po svom načinu. On je čitavo rublje stavio u jamu, prekrio ga rahlom zemljom, utaknuvši usred rpe šibu, čiji je vršak virio nad površinom. Naravno, ušima taj podzemni i hladni stan nije prijao, pa su se do posljednje izvukle po toj šipki napolje. Cigo ih je nakon toga prignjećio tvrdom naslagom zemlje i u očišćenom rublju spavao mirno »kao top«.

VUCI

Za vrijeme skijaške sezone, Jahorinom su prolazila dva oveća psa. Mome je društvu bilo malo čudnovato što ti psi idu bez gospodara, no kad su nam se približili ustanovili smo, da su vukovi. Kako je snijeg bio dubok, mužjak kao kavalir, predvodio je svoju partnericu, dok je ona, da joj bude lakše, nogama gazila njegovim stopama. Za svaki slučaj, nas troje stalo se pripremati kako ćemo se braniti pomoću šiljastih štapova, ali vukovi, iako su nas morali primijetiti, nastavili su pravac puta prema udolini sela Zabojsko, odakle im je stizavao privlačiv miris ovaca. Ti krvoloci koji su kadri govedu rastrgati grkljan, prema čovjeku su dosta oprezni i bojažljivi što smo i mi primijetili, jer nas »nisu htjeli ni pogledati«. Jahorinom pješače i seoska djeca koja u domove donose mlijeko, ali se nikada nije pročulo, da bi uopće netko od ljudi stradao. Uostalom, ta zvjerad ima na Jahorini dovoljno boljih zalogaja nego što je čovjek.

Spominjem još jedan vrlo zanimljiv slučaj o susretu s vukom koji sam čuo na pješačkom putu od Rudopolja prema Plitvicama. Na šumskom proplanku, gdje je ljeti paslo stado ovaca, zapitao sam pastire da li su kada imali kakvu neugodnost od strane vukova. Odmah se javio neki dječak od kojih četiri godine i s ponosnim mi glasom reče: »Ma, eto ja oteo vuku ovcu!«. Nakon što su to potvrdili njegovi stariji drugovi, hrabri Tomo ispričao mi je kako su upravo na ovom mjestu sjedili pastiri i zbijali šale, kad li se najednom začu blejanje njegove najmilije ovce. Spazivši vuka koji se kradomice došuljao kroz grmlje i za vrat ščepao ovcu da ju odvuče, Tomo je smjesta potrčao do nje, da bi otimača spriječio u nepoštenom djelu. Zahvativši ovcu obim ručicama u runo stražnjeg dijela, stao je svom snagom natraške odvlačiti prema stadu, dok ju je šutljivi vuk i dalje vukao prema šumi. Vuk je dječaku mogao čeljustima slomiti ručnu kost i tako ga onesposobiti, ali Tomo je bio uporan i mislio samo na spas svoje ovce. Kada je, međutim, vuk spazio da se dječaku priključuju i ostali drugovi uz pratnju psa, radije je kapitulirao bijegom u prašumu.

DIVLJE MAČKE

Divljih mačaka, kažu lugari, imade u Medvednici još vrlo malo. Prije osam godina imao sam priliku vidjeti i tu rijetkost kada sam prolazio klancem prema izvoru Mrzljaku. Izašla je iz rupe hrastovog žilja i popela se na stablo, a nije bila veća od domaće mačke. Prema Brehmovom opisu mogla je imati tek tri do četiri mjeseca. Za ono kratko vrijeme što sam ju mogao motriti, najupadljiviji mi je kod nje bio prodoran pogled i prekrasan debeo, žučkastosivi rep sa crnim kolobarima.

Jedna mi je znanica u Zagrebu pričala, da je imala divlju mačku koja se dala pripitomiti i da se vrlo dobro slagala s njome i domaćim mačkama. No kada je divlja mačka okotila mlade, moja ih je znanica utopila u loncu vode. Mačka je naišla kasnije na to odmaknuvši poklopac na kome je bio kamen i smatravši da je to mogla učiniti samo njena hraniteljica, ugrizla je za nogu.

ŠUMSKE VOLUHARICE

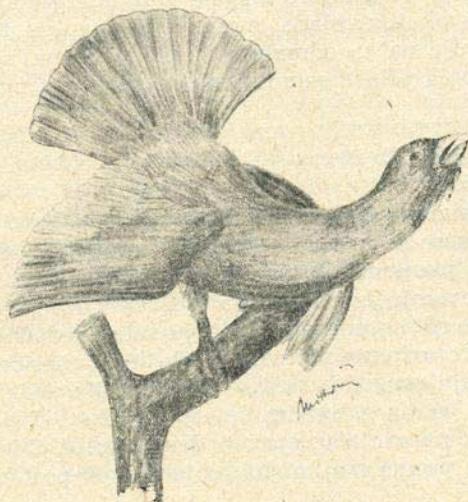
Vrlo su lijepе i zabavne životinjice. Trče brzo, no kako su im nožice kratke i nevidljive, pričinja nam se kao da se pomiču navijene dječje igračke. U šumskom izletištu Srnec, planinari ih imadu prilike često motriti, kako u blizini košare za otpatke proviruju iz podzemlja u isčekivanju, kada će pasti po koji odbačeni zalogaj da se njime pogoste. Jednom sam, sjedeći na stubištu, odbacio koru od sira. Za kratko vrijeme pojavile se dvije voluharice. Svaka od njih polačila je koru na svoju stranu što mi se toliko sviđalo, da sam taj prizor htio snimiti. Okrenuo sam se da zahvatim fotoaparat, kad li pokraj sira koji sam ostavio na kamenu uz naprtnjaču, spazim druge dvije. Odonda, pošto sam zamalo ostao bez objeda, prema mojim simpatijama sam postao oprezniji.

Htio bih još na kraju prikazati slučaj, kakvu sam neugodnost imao u Medvednici s »kulturnim« životinjama. To su bila dva lovačka psa. Iznenada banuše iz šikarja prema meni i snažnim mi lavežom spriječe put da nisam mogao nikamo. Pokušao sam dozvati lovece, ali su psi bili još gori. Došao sam na zamisao da se koristim kišobranom koji sam toga dana ponio. Da navalim udaranjem? Ne, nikako. Pokušao sam izvesti lukavštinu. Kišobran sam naglo otvorio prema lajavcima i uspjeh je bio neočekivano odličan. U tren oka prestalo je lajanje, a psima ni traga više. Prestrašila ih je iznenada golema crna pojava koja je šta više »progutala i skitnicu« na koju su režali.

Eto, kolike li razlike između »učenih« i divljih!

Većina mlađih ljudi hoda prirodom bez zapažanja. Putem često ne vide, ne čuju i ne uživaju gotovo ni u čemu. Polaze li u planinu, njihovi su koraci brzi, kao da je najvažnije stići do željenog cilja u rekordnom vremenu. Ima ih koji se smatraju planinarima, a nemaju osjećaja za ono što je lijepo i plemenito. U pomanjkanju planinarske kulture oni štaviše čeznu za razaranjem i uništavanjem. U svojoj obijesti ubijaju ptice, sljepice, daždevnjake, guštare, šišmiše i druge bezazlene životinje, baš kao da ih se boje. Koliko smo puta naišli na visoke mravinjake, djela odličnih šumskih, jedva 6 mm dugačkih graditelja, u čiju bi se marljivost, izdržljivost i čistoću mogao ugledati mnogi »civilizirani« planinar. Nije li onda čudnovato, ako se nešto od nas pita, radi čega polaze neki naši građani u prirodu?

Ljudi koji prirodu svestrano motre, često će naići na zanimljivosti i u životinjskom carstvu. Uživati će u sreći što su imali priliku iz prikrajka vlastitim zapažanjima motriti život životinja o kojima su samo čuli ili učili. Samo takvom čovjeku koji prirodu shvaća i doista poštuje može se reći, da joj je iskreni priatelj, a u redovima planinara ovakvih prijatelja moralo bi biti najviše!

Moji planinarski grijesi

PISMO BEZ ADRESE

Koliko puta na našim izletima prolazimo kroz planinska naselja ni ne služeći da nas iza odškrinutih vrata i providnih zavjesa promatraju znatiželjni pogledi. Naši gorštaci vrlo su gostoljubivi i u svojoj osami često osjećaju potrebu da progovore koju riječ s prolaznikom ili putnikom. No mi najčešće idemo svojim pravcem ni ne obazirući se na njihove siromašne nastambe. Svraćamo tek onda, ako nas na to natjera neka neprilika, nevrijeme ili kad nas u planini zatekne noć. Tek tada uviđamo koliko u tih ljudi ima gostoljubivosti, poštenja, takta i zahvalnosti. A mi? Kakove propuste i greške u ponašanju, a često i dokaze nezahvalnosti pružamo tim ljudima koji su u svom siromaštvu od usta otkidali, da bi gosta što ljepše dočekali.

Rastajući se od domaćina planinari najčešće nastoje pokazati svoju pažnju i zahvalnost na taj način, što učine nekoliko fotosnimaka i obećaju da će ih prvom prilikom poslati. Ruku na srce, i priznajmo, koliko puta smo tako obećanje izvršili, koliko puta smo našim dragim gorštacima donijeli razočaranje i pokazali grubu nepažnju i nezahvalnost? Koliko puta smo ih zaboravili već slijedećeg dana na novom konačištu?

U našim dinarskim planinama planinari nisu svakodneni gosti. Često prođe i godina dana, a da ne svrati ni jedan stranac, putnik. Zato je susret s planinarkama često radostan događaj, koji je još dugo vremena predmet razgovora i pričavanja. Nerijetko se događa da prepoznaju planinara kojeg su sreli prije više godina. Kako se mora osjećati takav planinar pri susretu s nekadašnjim domaćinom i kako mora crvenjeti kad se sjeti svog zaboravljenog obećanja. Zar je to tako teško, nakon završene ture dokazati svoju zahvalnost najmanjim znakom pažnje, jednom jedinom dopisnicom ili pozdravom?

Bilo je to prije desetak godina prilikom jednog našeg pohoda kroz Sinjajevinu. Krenuli smo od Žabljaka pod Durmitorom u pravcu Kolašina. Čitav dan marširali smo po bezvodnoj i užarenoj sinjajevinskoj visoravni i u sam sumrak stigli na konak u ljetno pastirska naselje Vratlo. Prihvatlila nas je jedna crnogorska familija na čelu sa stasitim, brkatim, prosjedim domaćinom. Vjerujem da nikad nitko od nas neće zaboraviti taj dan, vjerujem da ni u roditeljskom domu ne bi bili tako srdačno primljeni kao u kolibi tih siromašnih dinarskih pastira. Nije se pitalo tko smo ni šta smo. Važno je bilo jedino to da smo bili gladni i iscrpljeni putnici.

Slijedećeg dana na rastanku snimili smo po običaju nekoliko fotografija i obećali ih uskoro poslati. Bilo je očito da smo time našim domaćinima učinili veliko veselje i da će oni nestrpljivo očekivati svoje slike. Bio je to, uostalom, jedini način, na koji su dozvolili da im se odužimo za njihovu besprimjernu gostoljubivost.

Po povratku kući izradio sam tucet fotografija i bio sam vrlo zadovoljan, jer su snimke dobro uspjele. No, kakva neprilika. Izgubio sam adresu naših domaćina. Što sada? Spremio sam fotografije nadajući se da će se još koji puta naći na Sinjajevini i lično uručiti fotografije. No, prošlo je već deset godina. Na Sinjajevini nisam više bio i događaj već posve zaboravio, kad li jednog dana

slučajno najdem u nekoj ladici na te fotografije. U tren oka oblila me rumen. Postalo mi je vruće i neugodno pri pomisli na moj dug i neizvršeno obećanje. Dugo sam razmišljao što da radim. Konačno mi sine ideja? Uzmem jednu od tih fotografija na kojoj je bila snimljena čitava grupa, stavim je u kuvertu i adresiram na poštu u selu Boanu — pošti koja je Sinjajevini bila najbliža — s molbom, da se priložena fotografija i moja adresa izruči bilo kojoj osobi koja je tu snimljena. Znatiželjno sam očekivao, da li će nakon toliko godina jedno neadresirano pismo doći u prave ruke.

Nije prošlo ni desetak dana, kad mi stigne jedno pismo pisano grubom rukom, ali s mnogo topline i srca. Pisao ga je naš nekadašnji domaćin. Bio sam još više iznenaden kad sam među ostalim pročitao njegovu molbu da izrúčim pozdrave svim članovima moje tadašnje grupe. Štaviše, bili su i pojmenice nabrojeni. Moram priznati da se više ni ja nisam sjećao svih tih imena. Jasno je da je još istog dana oputovao u Boan paketić s ostalim fotografijama.

Bio sam zadovoljan. Ugodno mi je bilo ne samo zbog toga što sam se iskupio od jednog starog grijeha, nego još više zbog toga, što sam znao da u dalekoj Sinjajevini ima jedna kuća, koja mi je još uvijek otvorena kao dobro došlom prijatelju, kuću koju neću trebati sa stidom obilaziti.

NA POGREŠNOM VRHU

Ožujka 1949. godine krenuo sam s grupom planinara iz planinarskog doma na Popovoj Šapki po dva metra debelom snijegu u posjet najvišem vrhu Šar-planine, Velikom Turčinu (2743 m). Imao sad sa sobom vojnu specijalku onoga terena i kao takav postao vodom puta. Istovremeno krenula je iz doma još jedna manja grupa skijaša prema istome cilju. Uskoro bili smo u gustoj magli i izgubili smo tu grupu iz vida. Premda prvi puta u životu na toj planini, siguran u sebe, vodio sam grupu prema cilju, uzdajući se u svoje iskustvo i specijalnu kartu.

Nakon 3-4 sata penjanja kroz maglu i snijeg stigli smo do mjesta gdje se je teren počeo spuštati. Obavijestio sam grupu da se nalazimo na najvišem vrhu Šar-planine i na našem današnjem cilju. Ukopali smo se u snijeg da se desetak minuta odmorimo i okrijepimo. Imali smo sreću da se magla odjednom razrijeđila i na nekoliko minuta omogućila širok vidik na sve strane. No, što je to? Na udaljenosti od oko jednog kilometra evo još dva vrha približno iste visine kao i onaj na kome mi stojimo. Dapače, jedan od njih činio nam se i malo višim od našega. I još jedno iznenadenje: na njegovom vrhu vidjeli smo nekoliko tačkica koje su se micale. Nije bilo teško pogoditi da je to bila ona grupa skijaša koja je istovremeno s nama krenula iz doma.

— Nije li taj vrh viši od ovoga na koji smo se mi popeli? — osjetio sam nijemo pitanje mojih drugova. Uzeo sam kartu u ruke i nasmijao se:

— Eto vidite što znači kretati se bez karte! Naši susjedi zalutali su i popeli se na krivi vrh.

Svi smo se zadovoljno i nadmoćno smješkali i po povratku u dom pred svim ostalim gostima velikodušno dijelili savjete o orientaciji članovima dotične grupe. Pokušavali su dokazati da smo mi bili na krivome vrhu i pozivali se na svog vođu, koji je već ranije bio nekoliko puta tamo. Bili smo u većini i nadglasali ih. Na kraju nije im preostalo drugo, nego da nemoćno slegnu ramenima i zašute, kako ne bi postali predmetom šale ostalih gostiju.

Slijedeće godine u isto doba našao sam se ponovno na zasnježenoj Šari. I ovaj puta bio je organiziran skupni izlet na najviši vrh. Po divnom sunčanom vremenu sa skijama na nogama bio je to pravi užitak. Brzo smo odmicali i uskoro stigli do skupine od onih triju visokih vrhova. Bilo je očigledno da je jedan od njih najviši. Uskoro smo bili na njegovom tjemenu. Nisam još ni pravo odahnuo, kad li sav protrenem. Osjetio sam kako me oblijeva znoj. Nasuprot sebi gledao sam moj prošlogodnji »najviši vrh«. Očito je bilo da ga sada gledam odozgo. Naš neslužbeni vođa puta, koji je za vrijeme uspona nemetljivo davao pravac kretanju grupe, stao nam je objašnjavati, kako mnogi smatraju susjedni vrh najvišim u Šar-planini zavedeni u bludnju površnim čitanjem specijalne karte. Karta doduše slojnicama vjerno prikazuje plastiku terena, ali baš najvišem vrhu nije visina označena u metrima, nego onom susjednom nižem vrhu. Površni planinar traži najviši vrh tako, da pokuša pronaći najveću brojku na karti. Ja sam također bio jedan od takovih planinara.

Kada je naš vođa završio objašnjavanje njegov pogled zaustavio se na meni. Susreli su nam se pogledi i toga momenta sam ga prepoznao. Bio je to prošlogodišnji vođa one grupe skijaša, kojoj smo mi »dijelili lekciju«. Nikad neću zaboraviti njegovu velikodušnost. Nije bilo ni jedne jedine ironične riječi na moj račun, ni najmanjeg pokušaja da me podsjeti na moju lanjsku zabludu i nekorektno ponašanje.

Na povratku osjećao sam se potištenim i odvojio se od grupe. On mi je prišao i počeo pričati kako je i sam jednom ranije bio u istoj zabludi, smatrajući također »moj vrh« najvišim, i kako mu je dugo trebalo dak su mu se otvorile oči.

Postali smo dobri prijatelji, a to smo još i danas.

UZMAK SA KOMOVA

Putujući cestom Peć-Titograd na prijevoju Trešnjevičku putnici iznenađeno proviruju iz autobusa. Njihove poglede privlače divovske figure Komova. Dvije šiljate zasnježene kamenite piramide, Vasoevički i Kučki Kom — jedan drugome slični poput blizanaca — strše iznad tamnih šuma sve do oblaka, gotovo 2500 metara u visinu. Ima li planinara kojemu srce ne bi snažnije zakucalo kod pogleda na te bizarre vrhove, planinara u kome ovaj magični prizor ne bi izazvao duboku želju da izbliza pogleda to divno čudo prirode?

Kucnuo je čas kad se i meni pružila prilika da ostvarim ovu svoju davnu želju. Pod vodstvom Profesora, iskusnog planinara-seniora, naša grupa od pet članova dosegla je u sumrak Ljuban, katun pod samim stošcem Kučkoga Koma. Na noćenje smo se smjestili u jednu napuštenu, ruševnu kolibu. Pogled na čisto zvjezdano nebo ispunjavao nas je srećom i zanosom. Radovali smo se lijepom vremenu i sutrašnjem ugodnom usponu. Ali ujutro probudili su nas gromovi. Iza toga slijedila je dugotrajna kiša, a zatim nas je okružila siva, neprobojna magla poput zastora. Okrenemo se Profesoru i upitno ga pogledamo.

— Strpljenja drugovi! Nije to jednodnevni izlet kakve poduzimamo u zagrebačku okolicu svake nedjelje. Trud koji smo ovdje uložili mora nam biti bogato naplaćen. Samo strpljenja, drugovi!

I mi smo čekali. Čekali smo i dočekali večer. Noć smo opet proveli u kolibi. Bilo je vrlo neugodno. Krov je propuštao kišu. Ležaji tvrdi. Iz svih pukotina izmiljela je gamad i nije nam dala ni oka stisnuti. Pritisla je i zima. Zidovi

kolibe, građeni od trulih dasaka, nisu bili zapreka hladnemu vjetru koji je drmao kolibom i zviždalo kroz pukotine kao da nam se želi narugati. I da stvar bude ljepša, drva kojima smo se htjeli grijati, bila su mokra i stvarala dim, koji je bio upravo nepodnosiv. A koliba nije imala dimnjaka!

Ujutro moral grupe bio je na nuli. Oči crvene i otečene od dima. Cvokotali smo od zime i vlage. Češali se već kod same pomisli na nasrtljive insekte, koji su kao bezbrojna vojska navirali sa svih strana čitavu noć. Bili smo neispavani, zlovoljni, prljavi i zarasli. Trebalu bi nam samo zraka sunca i svi problemi bili bi riješeni. Samo zraka sunca! No, nje ni za lijek. Samo kiša, sivilo, magla i hladnoća. Čak je i vjetar prestao, kako bi nam što bolje dočarao beznadnost našeg položaja. I opet smo se obratili Profesoru, očekujući znak za uzmak. No kojeg li iznenađenja!

— Uzmak? Sada, nakon što smo sve ovo izdržali? Ne! Imamo dovoljno hrane da možemo izdržati ovu opsadu. Samo, stripljenja. Prkosit ćemo vremenu. Jesmo li ljudi, planinari, ili nismo?

Tiki glasovi opozicije postajali su sve glasniji, ali Profesorov topni glas, blagi humor, i ugodno pripovijedanje neprimjetno su smirili duhove i odvratili pažnju od neugodne situacije.

Prolazio je drugi dan. Dan kiše, vjetra i magle.

Već treću noć kunjamo u prljavoj kolibi — mrzimo je više nego li išta drugo na svijetu. Treća noć bila je još mnogo, mnogo duža od prethodne. Jedva smo čekali da svane. Započeo je treći dan: svuda oko nas olovni zid gусте magle. Spontani opći uzmak! Ne pomaže više Profesorov autoritet ni vjera u njegovo iskustvo. Komovi su pobijedili i mi smo im to priznali. Svi mi osim — Profesora. Dok smo mi užurbano pakovali, njegova krupna pojava prkosila je pred kolibom magli i vjetru, koji mu je pokušavao zamrsiti sijedu kosu.

Oko podne svi smo već bili u dolini. Spustili smo se do ceste i krenuli put Kolašina. Osvrnuli smo se još jednom, posljednji puta i — ugledali Komove kako se ljeskaju na suncu. Nikad neću zaboraviti onaj nostalgični Profesorov pogled, kojim se oprštao od Komova. Kao da ih gleda posljednji puta u životu. Shvatio sam njegovu tužnu misao:

— Previše je godina već za mnom. Odakle da smognem vremena i snage za ponovni juriš? Posljednja šansa koju su mi pružili Komovi, izgubljena je.

Bilo mi je teško pri srcu. Osjećao sam se kao krivac i izbjegavao još dugo pogled našeg dragog Profesora.

No vrijeme lijeći sve rane. Prošlo je otada godinu dana i mi smo ponovno bili na putu za Komove. Ovaj puta s čvrstom namjerom i spremni na sve. Trebalo je isprati ljađu prošlogodišnje kapitulacije. Nije bilo teško. Komovi su nas ovaj puta dočekali gostoljubivo. Na njihovom vrhu usudio sam se opet pogledati u oči našem Profesoru. Bio sam radostan, kad sam osjetio njegov blagi i zadovoljni osmijeh.

Na kraju osjećam da sam dužan čitaocima dati neko objašnjenje za ovu moju planinarsku isповјед. Opisao sam, nazovimo ih tako, tri moja grijeha kojima sam se ogriješio o zahvalnost, pažljivost i ustrajnost. Opisao sam i to kako su se ti događaji odrazili u mojoj nutrini. Htio sam pokazati na tim primjerima, kako duboke tragove ostavljaju u duši planinara doživljaji u planinama, gdje dolazi često ne samo do borbe s prirodnim silama, nego i s vlastitim slabostima. U tim teškim momentima prekaljuju se karakterne osobine i stiče životno iskustvo. Upravo u tim najtežim situacijama planinarstvo pokazuje svoju veliku odgojnu vrijednost.

Na nepoznatom putu

Kad čovjek više godina provede dio svog godišnjeg odmora u Alpama stekne uvjerenje, da ih dovoljno pozna i da ga ne može tamo ništa iznenaditi. Poneki smatraju da im nisu potrebne nikakve specijalne karte, a ustručavaju se da o još nepoznatim putovima traže informacije. Uvjereni su, da su slovenski planinari dobro markirali i osigurali sve značajnije planinske prolaze, koje prosječni planinar svladava bez velikih napora i bez životne opasnosti, dakako, ako je fizički i psihički tome dorastao. No svagdje ima iznimaka pa kako ih ne bi bilo na surovim visovima Alpa, gdje ima i rijetko pohađanih putova i gdje vrijeme brzo uništi, što su planinarske ruke učinile. Ne misliti na vrijeme o tome, može se čovjeku grdnno osvetiti, kao što se umalo nije osvetilo i meni kad sam se verao, jednim meni nepoznatim putom u Julijskim Alpama.

Već u prvoj polovici kolovoza 1961. meteorolozi proriču ružno vrijeme. Tjeraju čovjeka na smijeh, jer je u Zagrebu vrijeme, da se ljepše ne može zamisliti. Ali oni su uporni i skoro svaki dan za sutra predskazuju jače naoblaćenje sa sjeverozapada.

Sa Špika, Škrlatice i drugih visova te skupine lako sam naslutio što su meteorolozi očekivali, naime, da će iz Austrije sve ono prijeći k nama; ali ono se zaglavilo tamo i samo najviši vrhovi Visokih Tura, Ötzalskih Alpa i drugih divova strše poput otočića i grebena iz maglenog, uzburkanog mora. Od svega toga k nama se zalijeću samo bijele krpice, motaju se oko vrhunaca i rasplinjavaju se dalje prema jugu.

O, meteorolozi! Kako se vaša prognoza ipak ostvarila i to u jednom jednom danu, baš kad sam se verao nepoznatim putom!

Da, ono vaše »sutra« ipak je jednom došlo.

Dne 15. kolovoza u rane jutarnje sate uputim se sam iz Pogačnikova doma u namjeri, da preko Razora i Prisojnika do podne stignem na Vršić. Sunce iz pravca Kredarice neobičnim rumenilom trenutno je obasjalo Planju. One bijele krpe sve su veće, brže i gušće. Sa vrha Razora već se lijepo vidi, da nema nikakvih vremenskih razlika u Austriji i kod nas. Na vidiku nigdje nikoga. Sunce se potpuno sakrilo, a prozirne bijele magle začas se preobrazile u tamno smede i tako guste, da se već na desetak metara ništa nije vidjelo.

Počelo je kišiti. Ledeni vjetar čas zaustavlja hod, čas gura u provaliju, a kišne kapi ubadaju u lice poput igala.

Da se vratim? Ma, nema smisla. Proći će to već! Ljeto je, zaboga!

Naprtnjača mi je teška, tačno 20 kilograma. Jutros, prililikom polaska iz Pogačnikova doma vagao sam je. Najteži suputnik je tranzistor, pa benzinsko kuhalo, rezervni benzin i foto aparat, poveća »Leica«. Umotam i povežem sebe i naprtnjaču u tanku kišnu kabanicu. Kad sam se opremio sjetih se specijalke. Negdje je na dnu naprtnjače. Tko će sada opet to razvezivati, pa opet opremati i boriti se s vjetrom i kabanicom, a kiša lije. Ta, nije mi trebala ni do sada. Hajde samo za markacijom!

Nakon spuštanja i klizanja preko ogromnih stijena podno Razora markacija me dovode na ravni put. Sjetim se, da sam prije par dana gledajući specijalku zapazio to mjesto, da se zove Mlinarica i da ima negdje izvor, ali sada voda od kiše navire svagdje, pa tko će se obazirati na pravi izvor. Dođem do

križanja. Na jednoj stijeni lijepo piše: »Prisojnik desno«*). Bez ikakva razmišljanja i bez trunka bilo kakve sumnje uputim se, dakle, desno. Tek prelazeći dosta neugodne stijene na jednom prijevoju i zabadajući prste u travnatu strminu, prisjetim se, da su dan prije neki roditelji s djecom prolazili na Prisojnik. To znači da sam sigurno pošao nekim drugim, težim putom. Doduše, nema se šta ni ovom putu prigovoriti. On je čak vrlo zanimljiv, samo da je bolje vrijeme. Ali za djecu ipak nije! Nisam ni slutio, da sam se nalazio na »Jubilarnom putu« na Prisojnik.

Sada, nakon poduljeg vremena, teško mi je o tome objektivno pisati, jer mi se danas i taj prolaz čini primamljivim, dapače fantastično lijepim. Jedva čekam priliku da se s njim ponovo ogledam. Ipak, planinari koji su taj put prošli po lijepom vremenu, trebaju si predočiti neobično ružno vrijeme, ako žele shvatiti moj doživljaj.

I tako sve do okomite sajle, a nakon nje — okno. Na ulazu u okno željezna kutija s knjigom i žigom. Čudim se, odkuda to ovdje i šta će to tu. Knjiga vrlo sačuvana, čista; samo nekoliko imena. E, sada mi je već sumnjivo. Treba vidjeti na specijalki. Uzalud tražim, taj put nije na karti. Pa neka ga nema; neka ne bude teži nego do sada, pa će biti u redu. Istina, nije ugodno biti sam po ovakvom vremenu u težim, nepoznatim prolazima, jer nikada čovjek ne zna što ga čeka na slijedećem koraku; ali uzdam se u planinarsku sreću i stečeeno iskustvo.

Na izlazu iz okna (drugo okno u sjevernom Prisojniku) — snijeg. Načinio je divan strmi krov u pravom tirolskom stilu. Jedna mu se strana spušta u okno, a druga — bolje je šutjeti. Mora se preko sljemena na drugu stranu. Iskopam stepenice cepinom. Ali gdje je sada markacija? Lutam očima na sve strane, i jedva spazim — gotovo metar duboko utisнутa u procjepu, koji je nastao otapanjem snijega. Ne mogu se načuditi kako je i kada tamo stavljen. Moraо sam znati, da ona nije slučajno tamo dolje, a ne gore na stijeni, gdje bi bila lako zapažena, ali ipak pokušam da ne lomim noge uvlačeći se u procjep, već da odozgo po stijeni nađem prolaz. Kakva naivnost! Kao da oni, koji su je stavili nisu izviđali tu mogućnost! Pođem gore — nema kuda, pođem desno — ništa! Vrpoljim se tu podugo, dok ne ustanovim, da nije druge, nego zači u procjep.

Koprcajući se, nekako se izmigoljih u snijegu na jedno malo sniježno okno. Jedva sam se kroza nj provukao; najprije ja pa naptrnjača.

Kiša koja je bila prestala padati, poče iznova. Ledeni vjetar čeka silovito iz svake okuke u zasjedi, kao da me najozbiljnije namjerava potisnuti niz potpuno okomite stijene. Kako dlanovi lijepo miluju mokru stijenu i kako se prsti automatski snažno svijaju u najmanjoj udubini! Kroz maglu i kišu nazrem sajlu. Prokletstvo! Gotovo polovina, zajedno sa klinovima, visi otrgnuta. Jesu li to učinile obrušavajuće stijene ili šta drugo? To sada nije važno. Važno je samo to — a na to je koncentriran svaki atom misli — kako doći do nje, pa makar bila i nesigurna. Najprije čovjek osjeti u želucu grč, a onda mu sjekne mozgom: »Ja tu ne mogu proći.« No, tu misao treba odmah odagnati i reći: »Kuda mogu drugi, mogu i ja. Samo polako: lijeva noga treba tačno ovdje, a vršak desne tamo; prihvatiću se lijevom rukom za ovu izbočinu, a desnom u onu rupu.« Klizavo je sve od kiše, ali prsti dobivaju neku nadnaravnu snagu;

* Kasnije, kretajući se ovim putom, iznenadilo me je, kako planinarsko društvo koje održava ovaj put, nije stavilo upozorenje o kakvom se putu ovdje radi. Takvo upozorenje trebalo bi staviti i na izlasku tog puta pod vrhom Prisojnika. Istina, u vodiču kroz naše Alpe, kako sam kansije video, stoji tako upozorenje, ali ga mnogi ne čitaju, već poput mene donose brzoplete odluke.

noge također. No ni vjetar nije odustao od svoje namjere. Katkada podide odozdo pod naprtnjaču i kišnu kabanicu, i tada osjetim »beztežinski prostor«. Prsti, iako okrvavljeni, čelično drže i — konačno dokopam se sajle. Nemam vremena za razmišljanje: hoće li se koji klin ovaj čas isčupati? Važno je da je sajla tu, pa iako su joj mnoge niti prekinute, ipak ona je tu, tu.

Na kraju sajle počinje lijep prolaz, ali nažalost kratak. Samo do okuke. A iza okuke kamena ploča, nekoliko metara duga i široka. Ljeska se od vlage. Po njoj tu i tamo okrugli kamenčići, divno isprani od kiše, djeluju poput kuglica. Čudiš se, šta ih zadrži da sami ne oputuju dolje. No, oni kao da čekaju da ja stanem na njih, pa da do Krnice otputujemo zajedno. Opet grč u želucu, opet sjekne misao da neću moći proći, ali i opet prkosna smjelost i — pretrčim ploču. Mnogi okrugli kamenčići odoše sami u Krnicu, možda hiljadu metara.

I dalje su slijedili labavi klinovi, dotrajala i provizorno svezana sajla. Na jednom mjestu sajla se toliko istegla, opasujući jednu stijenu na okuci, da sam došao u kosi položaj. Udar vjetra, težina naprtnjače u takvom položaju, a možda i sitna nepažnja uslovili su, da su mi noge izgubile uporište. Nađem se u zraku, ali sa sajлом u rukama. Iako je mokra — ipak je u rukama.

Teška unutarnja borba. Najgore misli silom naviru. Svom duševnom snagom ih nastojim suzbiti. Silom hoću da se sjetim kakvog smiješnog događaja, da bih sačuvao hladan mir, prisustvo duha i koncentraciju. To su samo sekунde, ali zaista duge. Istovremeno noge se koprcaju tražeći uporište. Jedna nadje, druga ne, zatim ga izgubi i ona prva. Ali tu su još ruke koje grčevito drže sajlu. Da li je to ostalo još iz vremena fizičkog vježbanja na spravama ili je pak nužda učinila svoje — ne znam; samo uspjelo mi je podignuti se toliko da mi je sajla doprla do ispod pazuha. Imao sam tada osjećaj da mi je umjesto naprtnjače pola Prisojnika na leđima.

Dalje je bilo lako. »Vibrami« su pristojno sjeli, tijelom se objesim na sajlu; srce hoće razbiti grudi, znoj potocićima lije, a pluća hriplju kao sipljivi konj. Odmorim se, dobro razgledam to mjesto i kada dođoh do normalnog daha krenem dalje.

Tu je uskoro bio i kraj velikih napora. Uzbudljivih trenutaka više nije bilo. Konačno dođem do vrlo dugačke, gotovo okomite dvostrupe sajle. Na njezinom vrhu pređem na južnu stranu planine i ubrzo dođem na južni, lagani put prema vrhu.

Još uvijek je povremeno kišilo; na vrhu nikakva razgleda; sve u oblacima i magli. Brzo se pokupim, ali kao za inat, i opet preko grebena na prvo Okno i na Vršić. Jahanje po klizavim grebenima nije bilo ugodno, ali je to bila ipak šetnja prema dosadašnjem putu.

Kada sam stigao na Vršić, već se izvedrilo i sunce je sjalo. »Jubilarni put« učinio mi se tako dalek i davno proživljen. Te noći zapao je dosta dubok snijeg na visinama iznad 1.800 metara. Ugledavši ga u jutro obuze me strah od puta na Jalovec, pa sačekavši autobus pobjegoh u Trentu. Znam da bi se teško odhrvao napasti, da sam ostao.

Pitanja za diskusiju

H. Čaušević, Sarajevo

Misli na cesti rođene

Kao srebra nit, cizelirana u kamenu, blista nova cesta u kanjonu Pive i iznenadenog putnika, što čuči na rubu Pivske planine, zasipa ushićenjem i nemirom. Najkitnjastije riječi priznanja, dostoje istočnjačkih slavopojski, u tom trenutku nehotično prate smjelu zamisao i žuljevite ruke, koje produbiše kamen do Mratinja i daleko pored Mratinja, te — onako usput — i u ovo ljudsko naselje, stoljećima odsjeceno i prokleto u dnu biočko-magličke pukotine, unesoše vredrinu crvenih kućnih krcovova. Ali u isto vrijeme ova filigranska brazda ceste zvuči i nekako disonantno u kanjenu, koji je doskora, neslomljen i osamljen, raspaljivao našu maštu i prinudavao nas da satima gazimo nogostupe i zlostupe Maglića i Bioča, samo da čujemo onaj nedređeni i beskrajni šum Pive u ljetnoj noći, kada mjesec proždere sve zvijezde i na opustošenom komadiću neba zasija kao ni jedan drugi mjesec koji je do sada isplovio nad planinama. Jer danas ovaj kanjon стоји pred nama bez mistike, običan, pristupačan i jednostavan. Na širokoj, modernoj cesti pored Pive, kroz čije se tunele šljaju nečujne limuzine i brekču teški kamioni, planinar se osjeća nekako suvišan pa i smiješan, sa nečim prokislim u duši.

A ovaj osjećaj postao je već kroničan u nama. On nas progoni i napada na čitavom putu do Sinjajevine do Bjelašnice, na svakoj novoj planinskoj cesti, neučrtao čak ni u najmodernejše specijalke. Eto, kroz lijepu dolinu Plašnici probija se cesta u srce Sinjajevine, pod samo Moračko Gradište. Kraci novih drumova sistematski stežu Durmitor i Pivsku planinu. Sa ceste ispod Prutaša više ne predstavlja nikakav podvig doći u do sada tako čuvani trezor durmitorskih ljepota, dolinu Škrčkih jezera. I Trnovačkom jezeru — drugom po ljepoti u našoj zemlji, odmah poslije Ridskog — drumovi prijete da bezobzirno otmu onu veličanstvenu tišinu ukletog i izopéenog krajobraza. Za godinu-dvije pipak ceste, koja je već izgrađena od Kalinovika do Konjskih voda, obuhvatiće upravo po struku cijelu Zelengoru sve tamo do Čemer-nog. I u planinarskoj kući na Kozijoj luci (Treskavica) ne bez uzbudjenja osluškuju se mine, što grme pod Spasovačom i, može biti, navajaju izlazak ceste iznad same Kozije luke. S druge strane mrka šuma u kanjonu Ljute, što liči na zaboravljeni komad pomrčine, već očekuje motorizirane drvosječe, jer šumska cesta sa bezbroj kracova preko Igmana i Štirni-dola pohlepno žuri bogatstvu između Visočice i Treskavice. Od ove ceste jedan se krak već izvio po makadamu starog austro-ugarskog puta na vrh Bjelašnice i učinio gotovo smješnim legende, koje su više od pola stoljeća obavijale meteorološki observatorij, tu četvrtastu crnu tačku, ranije sa čežnjom i poštovanjem promatrano za vedrih dana iz Sarajeva.

Poput paučine ceste i drumovi obuhvataju naše planine i otvaraju vrata nevidenih ljepota i ljudima, koji do sada nisu bili pripravljeni da mukotrpnim penjanjem ili pješačenjem plate danak jedinstvenom užitku. Izletnici sistematski i bez napora osvajaju planinska područja i izazivaju lančanu reakciju brojnih pitanja: da li se na ravnim površinama drumova valjaju neslućene prijetnje planinarstvu, neće li motorizirane kohorte izletnika potisnuti planinare samo na daleko strme litice, na bespuća i izložene staze slabo prohodnih predjela, ili još gore, ne predstoji li sumrak planinarstva, koje pod novim uvjetima izletništvo čini gotovo deplasiranim?

I prije nego dovršimo lanac ovih morbidnih pitanja već kopka novi problem: a šta je upravo planinarstvo, zar to nije isto, ili gotovo isto što i izletništvo, amalgamiranje čovjeka i prirode?

Rizikujući da budemo demantirani, mi odgovaramo negativno. Planinarstvo nije samo običan dodir sa prirodom, veselje i razonoda, udisanje zraka, procjedenog kroz krošnje borova i arisa. Planinarstvo skriva u sebi jednu određenu, sistematsku aktivnost duha i tijela, koja se — po našem ni najmanje mjerodavnom mišljenju — ipak može svrstati u jednu od postojećih kategorija.

Isključeno iz sporta, jer nema — rekoče — osnovnih sportskih atributa: natjecanja, mjerjenja vremena, borbe sa protivnikom i sl., a bez prava zavičajnosti u fiskulturi (u užem smislu te rijeći!), — planinarstvo lebdi, tako nam izgleda, u beztežinskom prostoru izvan svih poznatih kategorija i mjerila. A nama je žao što tako lebdi, jer smatramo da planinarstvo ne bi trebalo ekskomunicirati iz niza onih aktivnosti, koje ljudi sportom zovu. Ne ljutite se ako smo pošli možda neuobičajenim putem i ako pokušavamo obrazložiti ovo mišljenje, koje je ipak bez tvrdoglavljenja pripravno da ustupi mjesto gvozdenoj logici protivargumenata na ovom kliškom i pripavom terenu, gdje još mnoga mišljenja najautoritativnijih nisu dovoljno ni izrečena, a kamo li izbrušena.

Uzrok toliko isticane suprotnosti: planinarstvo — sport moguće da leži u različitom shvatanju suštine sporta, čiji pojam — čini nam se — u našoj sredini nije još ni dovoljno iskristaliziran, niti određeno definiran. U ovom pogledu ne daju nam jedinstven odgovor i ne baš tako brojne sportske publikacije, priručnici i leksičkoni, gdje nalazimo više opise pojedinih bitnih ili nebitnih elemenata sporta, odnosno filološke i historijske analize ove riječi, umjesto preciznih i lapidarnih definicija samog pojma.

Zbog toga ako bit sporta tražimo samo u borbi sa protivnikom, natjecanju, bordanju, mjerjenju vremena i sl., tada bi se za planinarstvo — čak i u današnjoj eri orientacionih i sličnih takmičenja — teško moglo reći da spada u krug sportova. Ali, ako se priklonimo mišljenju, koje u sportu vidi u prvom redu savlađivanje zbog vlastitog zadovoljstva određenog otpora pomoću snage, vještine i znanja, a radi postizanja predviđenog sportskog uspjeha — naši zaključci o planinarstvu i sportu biće sasvim drugačiji.

Prema ovom mišljenju, koje zvuči kao neka definicija, možda i upotrebljava, suština sporta leži u savlađivanju određenog otpora (prepreka, poteškoća) radi realizacije predviđenog uspjeha, koji smo po nekoj ustaljenoj praksi navikli da vidimo samo u pobjedi nad protivnikom. Međutim, po našem mišljenju, natjecanje i pobjeda nad protivnikom ne moraju biti isključivi elementi sporta. Umjesto njih mogli bi se mirno uključiti i drugi priznati, predviđeni i svjesno željeni uspjesi, postignuti savlađivanjem određenog — da ne kažemo propisanog — otpora, poteškoća i prepreka.

Postojanje ili nepostojanje natjecanja i borbe sa živim protivnikom u jednoj sportskoj disciplini može biti samo razlog za klasificiranje sportova u dvije onosne grupe: sportove suprotnih akcija gdje je natjecanje, mjerjenje vremena, pobjeda nad protivnikom i sl. nužno i sportove zajedničkih ili individualnih akcija, gdje natjecanje i dr. može ali ne mora nužno postojati.

Ne može se međutim ignorirati činjenica da natjecanje daje sportu onu bučnu dinamičnost i borbenost, u kojoj leži izvor one magične i atraktivne snage sportova. Borba je, isto kao i ritam, duboko uvriježena u ljudskoj prirodi. U borbi (i dosljedno: pobjedi) čovjek nalazi neku snažniju manifestaciju i afirmaciju svoga ja, zadovoljenje svojih unutrašnjih poriva i želja. Upravo zbog toga, zadovoljstvo koje osjećamo u dinamičnim i borbenim potezima jedne sportske discipline, jeste pokretač i najbitniji razlog naših sportskih aktivista. Zato ako sportu prilazimo iz drugih razloga (na pr. zbog novca, po službenoj dužnosti, po nalogu i sl.), tada — po našem mišljenju — nema sporta. (Naziv: profesionalni sportaš skriva u sebi duboku protivrečnost sa samim pojmom sporta. Sportu se ne može prilaziti iz nesportskih motiva, a kod profesionalizma je upravo to karakteristika!)

Međutim, dinamičnost i borbenost nije svojstvena samo sportovima suprotnih akcija, nego i onoj drugoj grupi na oko smirenih sportova, koje — da izbjegnemo terminološke poteškoće i ovisivanja — nazvamo sportovima individualnih ili zajedničkih akcija. Dapače, intenzitet borbenosti kod ovih sportova redovito nije ništa manji, samo je njihov vanjski efekat i dinamičnost zbog pomanjkanja živog protivnika, natjecanja, publiciteta, vidljive pobjede i sl. nesrazmerno slabiji, — što rada opet kao nužnu posljedicu i slabiju atraktivnost ovih sportova za široke slojeve. Blještava i široko propagirana borbenost sportova suprotnih akcija, a naročito nekih sportova iz ove grupe, je razumljivo privlačnija i uočljivija masama. Pri tome malo šta može izmijeniti na stvari da sportovi individualnih ili zajedničkih akcija sakrivaju u sebi još i čitav niz drugih privlačnih elemenata, kao što su na pr. estetski užitak, zadovoljenje naučne ili istraživačke značajke itd., jer svi ovi elementi traže lude određenih kulturnih i odgojnih kvaliteta.

Pospjedovanje najnužnije fizičke i psihičke kondicije jeste preduvjet za bilo kakvu sportsku aktivnost. Zbog toga je značaj sporta za podizanje opće fizičke kulture neosporan, pogotovo ako se sportska aktivnost postavi na šuru platformu, a ne samo za podizanje kvaliteta nekoliko »vrhunskih« pojedinaca (koji se redovito znaju izro-

diti u negativne uzore za druge!). — Pri tome ne mijenja ništa na stvari što sticanje određene kondicije nije cilj, nego — da tako kažemo — sredstvo sporta, koje se nužno mora posjedovati za savladavanje manjih ili većih otpora određene sportske discipline. Postizavanje sve većih i većih sportskih uspjeha, koje karakterizira sport (pa i planinartsvo!) ide uporedo sa podizanjem sportiste.

Mišljenja smo da onu neodredenu i teško vidljivu liniju, koja razgraničava sport od fiskulture u užem smislu riječi, trebamo upravo ovdje tražiti. Podizanje kondicije je neposredni cilj fiskulture, dok je kod sporta to sredstvo. Inače po svojoj aktivnosti i tehnicu sport i fiskultura se često nalaze na istom kolosijeku. Savladavanje otpora i poteškoća zajednička im je osebina. Razlika leži u prvom redu u našem unutrašnjem stavu prema cilju ove aktivnosti (naime, ista aktivnost, na pr. plivanje može biti i sport ili fiskultura u užem smislu). Zbog toga je često puta vrlo teško razlučiti sportske od fiskulturnih pojava.

Fiskultura (u užem smislu) pokazuje upravo frapantnu sličnost sa treniranjem kod pojedinih sportskih disciplina. A jedini cilj treniranja jeste poboljšanje kondicije (vještine, znanja) radi postignuća boljeg uspjeha. (Napominjemo da treninig postoji i u planinarstvu, a posebno u alpinizmu i smučarstvu!). No ipak razlika postaje uočljiva ako trening tretiramo kao jednu — nazovimo je tako — predradnju sporta, potrebnu i nužnu za postignuće konačnog uspjeha, ili još bolje, kao vremenski razdvojeni, a inače sastavni dio napora, koji moramo uložiti za postignuće konačnog cilja.

*

Ako planinarstvo shvatimo kao psihofizičku aktivnost, koja se manifestira u savladavanju zbog vlastitog zadovoljstva određenog otpora pješačenjem ili penjanjem sa upotrebotom ili bez upotrebe dozvoljenih planinarskih pomagala (uze, cepin, dereze, skije i sl.) a radi postizavanja neposrednog uspjeha, koji se sastoji u prelasku određenog planinskog rastojanja odnosno u izlasku na određenu planinarsku točku — tada se zaključak da planinarstvo spada u kategoriju sportova i to konkretno u grupu sportova individualnih ili zajedničkih akcija nameće po logici same stvari.

Svaki sport obavezno pretpostavlja određeno naprezanje, trošenje fizičkih i psihičkih snaga pri savladivanju postavljenog otpora i poteškoća. Bez napora, čija je vrijednost društveno priznata, sport bi izgubio svoj sadržaj, zato bez napora nema sporta. Pri tome savladavanje postavljenog otpora i poteškoća u svakoj sportskoj disciplini ne vršimo proizvoljno i bez ikakvog sistema, nego na određeni način, uz upotrebu ustaljene tehnike.

Otpor i poteškoće, koje nam postavlja planina, savladujemo uglavnom pješačenjem, penjanjem ili skijanjem (imamo u vidu samo planinarsko skijanje). Ova tehnika planinarenja je relativno laka i jednostavna ako planinarmo na pogodnom terenu, približno osiguranom i zaštićenom (planinarske kuće, markacije itd.). Inače borba sa planinom, sa njenim čudima i zasjedama, zahtijeva veoma često maksimalne i surove napore, koje može podnijeti ne samo tehnički dobro opremljen nego i psihički kao i fizički dobro pripremljen čovjek.

Međutim, bili ovi napor, koje traži prema konkretnoj situaciji planinarenje, lakši ili teži, oni su uvijek nužni kao i u svakom drugom sportu. Dosljedno tome bez pješačenja, penjanja ili planinarskog skijanja nema planinarstva. Jer, kao i svaki sport, planinarstvo je akcija, borba, savladavanje prirodnih prepreka i poteškoća (sto je opet glavni faktor u formiraju ličku planinara), a ne samo statični boravak u prirodi, obično kontaktiranje sa prirodom izvršeno na bilo koji način. Zato svaki boravak u prirodi, a posebno izlazak na planinu bez ličnih napora (uspinjača, automobil) nije i ne može biti planinarstvo, kao što ni boravak u vodi na gumenom dušeku nije plivanje. (I u svakodnevnom životu ova se razlika osjeća. Još nismo čuli da ljude, koji kolima izlaze do neke planinarske kuće, nazivaju planinarima).

Naravno, i planinarstvo nužno pretpostavlja boravak u prirodi, pravilnije planinskoj prirodi, ali na određen način. Priroda je područje svake planinarske aktivnosti, »borilište planinara.

Okolnost da napor, koje činimo prilikom pješačenja, penjanja itd., nisu uklapljeni i uključeni u neke normative kao kod većine drugih sportova, nije od esencijalnog značaja, jer planinarstvo spada u grupu sportova kod kojih nema međusobnog natjecanja, pa stoga ni normativi, (kojima bi npr. određivali daljinsku i visinsku razliku, koju treba prijeći pod određenim uvjetima itd.) nisu nužni. Planinar je prepustio da potpuno slobodno bira prema svojim ličnim sklonostima i mogućnostima od najtežih do relativno najlakših planinarskih pothvata. (Sličnu po-

javu nalazimo i kod drugih sportova, npr. kod lova, sportskog ribolova itd.). Tek u najnovije doba sa planinarskim transverzalama i orijentacionim natjecanjima pojavljuju se i tendence postavljanja normativa za izvjesne planinarske akcije.

Iako čovjek već po svojoj prirodi izbjegava napore, ipak je notorno da napore svoga sporta podnosi sa očitim zadovoljstvom, pa ako hoćete i entuzijazmom. Uzrok ovog zadovoljstva — to smo već rekli — nalazimo u atraktivnosti sporta, zapravo u prvom redu u njegovoj dinamičnosti i borbenosti, koja toliko privlačno djeluje na čovjeka. Na taj način zadovoljstvo (koliko je ovaj naziv ispravan?!), koje nalazimo u pozitivnom sadržaju sporta, pokazuje se kao zajednički nazivnik svih sportskih motiva, koji su nas opredijelili, usmjerili i privukli jednoj sportskoj disciplini.

Izvan dvojbe je da je zadovoljstvo osnovni pokretač i naših planinarskih aktivnosti. Hodanje po planini, koje bi čovjek vršio bez onog dubokog unutrašnjeg zadovoljstva koje nalazi u planinarenju, bilo bi najčešće teško maltretiranje i mučenje.

Međutim, za razliku od većine drugih sportova ni najmanje nije jednostavno odgovoriti na pitanje u čemu je privlačna snaga planinarstva, zbog čega se danima lomimo po vreltimi, ili čak gubimo živote na liticama, uzaludno nastojeći da se dokopamo željenog cilja. Odgovor svakako treba potražiti i u smirenijoj dinamici planinarstva, i u njegovoj odmijerenoj borbenosti, i u radosti gluhe pobjede na traženom cilju, ali i u drugim momentima, koje redovito ne nalazimo u ostalim sportovima, kao što su npr. glad za jedinstvenom ljepotom, koju pružaju vrhovi, naučni interesi, istraživačka ili prosto ljudska znatiželja da se upozna i vidi nešto novo, ili jednostavno želja i potreba za prirodom, za njenim samotnim čudnovatim svijetom.

Sve su ovo brojni činioci, koji nas navode na planinske staze, ali ipak činioci, koji su u mogućnosti da za planinarstvo animiraju samo izvjestan krug ljudi određene kulture, odgoja i obrazovanja.

Cinjenica je, naime, da planinarstvu nedostaju elementi, koji ljude, a posebno mladež, osvajaju na mah, bez sistematskog rada i dugotrajnog navikavanja. Planinarstvo — i pored sve njegove privlačnosti za one koji ga poznaju — jeste relativno smiren sport, bez bučne dinamike, bez živog temperamenta, bez otvorene borbe sa protivnikom, bez natjecanja, bez publike, bez slavljenje pobjede, bez senzacionalizma i bez snažnog publiciteta. A današnji moderni čovjek, čovjek ritma, upravo sve to traži. Po našem mišljenju ovdje bi trebalo tražiti bitne razloge zbog kojih planinarstvo još nema masovan karakter osim u krajevinama sa bogatom i dugotrajnom planinarskom tradicijom. Iznimku u ovom pogledu možda čini planinarsko skijanje, koje u sebi nosi znatno više dinamike (a možda manje napora!). Najnoviji pokušaji da se u planinarstvu unesu elementi natjecanja i time poveća njegova dinamičnost (orientaciona natjecanja!) ne znamo koliko će postignuti svoju svrhu.

Ni neposredni uspjeh, koji planinarenjem kao svjesnom sportskom aktivnošću težimo postići, ne predstavlja izrazitu atraktivnost za široke krugove. Taj uspjeh je tiha, nečujna pobjeda nad prirodnim preprekama koja se očituje najčešće u jednom srdačnom stisku ruke ili jednostavno u odlaganju naprtnjače sa umornih leđa. I ništa više.

Naime, neposredni cilj planinarenja, neposredni uspjeh, koji želimo postignuti pješačenjem, penjanjem ili skijanjem, mi vidimo u prelasku određenog planinarskog rastojanja odnosno u izlasku na određenu planinsku točku. Na prvi pogled možda apsurdno stanovište, jer svako kretanje predpostavlja i prelazak nekog rastojanja. To je točno, ali to ipak ne znači da prelazak neke prostorne udaljenosti ne može biti i cilj jednog sportskog nastojanja. Sjetimo se naprimjer — bez želje da pravimo analogije — da je u atletici cilj trkača prelazak određene distance za najkraće vrijeme. S druge strane ostvarenje ovakvog cilja u planinarstvu, gdje mjerjenje vremena nije neophodno i nužno, povezano je najčešće sa ulaganjem teških i ljudnih napora, pa čak i sa žrtvama onih koji nisu uspjeli. A to se ne smije zaboraviti pogotovo ako nam se nekada učini da je naš cilj odviše jednostavan, pa i prozaičan.

Ovaj neposredni cilj planinarstva uvijek postoji u našoj svijesti, manje ili više akcentiran. Planinar-penjač (alpinista) obično cilj unaprijed tačno fiksira, dok se kod planinara-pješaka često pojavljuje određivanje cilja u nužnim konturama (»Idem na Prokletije«, ali i »idem na vrh Triglava«).

Verificiranje postignutog uspjeha u vidu žigosanja planinarskih legitimacija i sl. pri dolasku na određenu tačku planinarskog pothvata samo je jedan mali dokaz da je neposredni cilj planinarstva prelazak određenog rastojanja odnosno izlazak na određenu točku. Pa i planinarske transverzale, koje nam tačno određuju distance koje treba prijeći, potkrepljuju ovo stanovište.

Stoga ma kakve još ciljeve postavljali planinarstvu prema našim individualnim sklonostima, mislimo da neposredni cilj ipak ostaje prelazak određenog rastojanja ili izlazak na određenu točku. Jer napokon svi naši drugi lični ciljevi mogu i otpasti, mogu i nepostojati, ali osnovni neposredni cilj će uvijek ostati.

*

Izletništvo (koliko je ovaj izraz uopće adekvantan!) se razlikuje od planinarstva i po svom neposrednom cilju i po svojoj »tehnici«. Zajedničko im je područje akcije, priroda.

Pješačenje ili penjanje, koje je bitna karakteristika planinarske tehnike, kod izletništva ili uopće ne dolazi u obzir, ili dolazi u obzir u nesrazmjerne lakšem i jednostavnijem obliku. Cilj izletništva je jednostavno odmor u prirodi, razonoda, osvježenje i sl. Napori, ukoliko su ovdje i učinjeni, nisu usmjereni za ostvarenje nekog sportskog uspjeha, nego u najboljem slučaju jednostavno na obnovu i poboljšanje fizičke kondicije čovjeka.

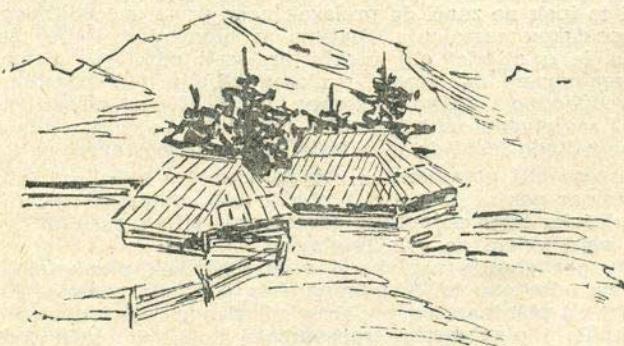
Zbog svih izloženih specifičnosti izletništvo je mnogo bliže fiskulturi u užem smislu nego planinarstvo, a ipak je sa planinarstvom isprepleteno mnogim nitima. Pogotovo danas, kada izletnici — zahvaljujući cestama — provaljuju bez napora daleko u planine i često se čude što ima još ljudi koji pješače, a neki idu i dalje, pa — impresionirani kolonama automobila u bojnom poretku na mjestima gdje su do nedavno prolazili samo pastiri, vukovi, drvosječe i planinari, — zloguko proriču da će planinarstvo postati sport promašenih i sirotinje.

U svemu ovome ima međutim samo nešto malo istine. Tačno je da će nove mogućnosti za lakši pristup u planine izbrisati izvjestan broj osoba iz reda planinara. Ali jeisto tako tačno da će ove nove mogućnosti približiti našim očima i time pridobiti i nove planinare. Pod uvjetima lakših i pogodnjih komunikacija stići za dan i po iz Zagreba npr. na Grintavec i povratiti se nazad, ili iz Sarajeva na vrh Prenja, pa i na Čvrsnicu, za planinarstvo će predstavljati veliku dobit.

Jer, ma koliko zavlaciće ceste pipke u naše planine, njihov domet je ipak ograničen. Za planinarenje će preostati još široka, netaknuta planinska područja, mnogi natmureni vrhovi i mnoga prozirna jezera. Zar ceste, koje nas dovode direktno pod planinu ili čak i u srce planine, neće još više golicati naše želje da podemo i dalje, zar neće potencirati naše ambicije za prelazak novih planinskih regiona, za osvajanje novih stijena i vrhova.

*

Dugo sam gazio cestom pored Pive dok ne nađoh odgovor na ova pitanja i bi mi nekako drago zbog toga. Pa i ova cesta, koja mi je namećnula toliko heretičkih misli o planinarstvu, učini mi se nekako lijepa sa svojim brojnim okukama i tunelima. Stoga veselije nego ikada pozdravivši grupu minera, koji su prolazili pored mene i pjevali bez melodioznosti, kao što se obično pjeva u našim brdima, ni tužno, niti veselo. Kao da sam im se želio izvinuti za neku uvredu, koju im nikada nisam nisan.

Tri uspomene s Prokletija

Kojemu od nas, ako iskreno voli planine, misli, za vrijeme zimskih i kišnih dana, kada smo »prikovani« u slobodno vrijeme za naše stanove, ne navraćaju u planine?

U planine, gdje smo doživjeli i osjetili bezbroj ljepota i susreta.

Često puta u takovim raspoloženjima prepustim se mislima i sjećanjima na brojne pohode. I ponovo proživljavam svaki pohod. Ponovo s drugovima u koloni zastajem na planinskim proplancima Zelengore, koji su bili za vrijeme V ofenzive zalijevani krvlju naših boraca, ponovno se u tamnoj noći probijamo blatinjavom stazom, mokri do kože, kroz guste šume Perućice od Trnovačkog jezera do Sutjeske, ponovno slušam žubore prokletijskih potoka u noći kraj naših šatora, potičem vatu za vrijeme dežurstva, ponovno ...

Svaki od nas planinara sakupio je kroz ovo naše plemenito djelovanje mnogo doživljaja i susreta. Odabro sam neke za vas, da ih čitate. Onda, kada se za vrijeme tmurnih i kišovitih dana, i vi, u mislima i uspomenama vraćate u planine ...

MOLJO MIHTA

Jednog malog, plavokosog dječaka iz Prokletija ne mogu nikako zaboraviti. S mojim drugom Mirkom uputio sam se ranog i sunčanog jutra s Čakora u pravcu Hajle. Markacije nema. Tražili smo, služeći se jednom kartom, najbliži put.

U selu Hadževići, čije kuće su razbacane u jednoj kotlini, okruženoj gustim i visokim crnogoričnim šumama, kraj jednog izvora opazio sam rodnu šljivu.

— Mirko, pazi! Šljive — rekoh. — Ajde, da se malo osvježimo. Do Hajle je još prilično daleko ...

Svojim štapom privučem jednu granu. Mirko mi je pomogao. Još nismo pravo ni ušli u »krađu«, kad se iznenada stazom približio jedan dječak. Kada čovjek krade i djece se plaši pa je i nama bilo malo neugodno.

— Zdravo stranci, zdravo stranci — pozdravio nas je sa smješkom ovaj dječak i požurio se da nam sam natrese šljiva.

— Idemo za Boge. Da li smo dobar put izabrali?

— Ja znam za Boge, ja vas vodim tamo, preporučivao se ovaj dječak.

— Kako se zoveš — pitao sam ga.

— Miljo Mihta. Razumiš? Šiptar.

— Ti dobro govorиш hrvatsko srpski. Ideš li u školu?

— Ne, ja ne idem u školu. Imam 14 godina. Živim sam kod kuće s mlađom sestrom. Ja sam gazda u kući. Roditelji su umrli ...

Ovaj me dječak sve više svojom otvorenosću osvajao. Razgovarao je kao veliki.

— A ti? Ti imaš puno škole — pitao je on mene.

— Išao sam toliko u školu koliko ti imaš godina.

— O, ti si onda mnogo pismen — rekao je dječak, potapšavši me rukom po leđima.

Mali Mihta odjednom mi je ponudio konja:

— Ti jašiš konja za Boge!

— O, ne! Odgovorih, daleko je, treba platiti.

— Ništa ti meni platiti, Šiptar dobar drug — uvjeravao me mali Mihta.

I mali dječak zapeo, da ja jašim njegovog konja po kojem se on za neki drugi posao, upravo uputio.

Mirko me odgovarao i prigovarao, da se suviše s malim zadržavam. Kasnimo!

Znam, konačno, ne bi bio ni red, da ja jašim, a on pješači. A još k tome, stariji je.

Odjednom, trgoh se. Primjetio sam, da sam dolje kraj izvora, nedaleko šljive, ostavio drveni štap, planinarski poklon iz Tatra.

— Moljo! Štap!

Kada je mali šiptarski dječak shvatio, što je to štap, poletio je, moram upravo tako reći, niz pašnjak, kao da je dobio krila.

Stajao sam i promatralo, kada će se vratiti. Bilo mi je žao za štapom. Uspomena je, a i dobro me služio.

Ubrzo se dolje na podnožju pojавio dječak. Vraćao se. Mahao je štapom, sretan, što će me obradovati. No, kako je htio biti brži zaskočio je na pašnjaku jednog konja i u cik-cak smjeru pojurio usponom. Stigao je zadihan i okupan u znoju. Nagradio sam ga i zahvalio se.

— Ti sada čekaj — upućivao me, još uvijek teško dišući. — Ja idem po svoga konja. Ti jašti za Boge. — Mali je otišao da opremi konja.

Mirko me stalno požurkivao zbog zadržavanja.

— Ajdmo, mali će nas stići ...

Pošli smo i ubrzo se počeli spuštati niz šumu.

Okrenuo sam se, osluškivao zov, topot konja.

Ništa. Okrenuo sam se još nekoliko puta ... Dječak je ostao. Možda je pošao i vratio se, razočaran i tužan.

Hto sam ga slikati, zabilježiti točnu adresu ... A, nisam se ni poštено oprostio.

Gdje je sada mali šiptarski dječak od 14 godina, gazda u kući? Da li se on sjeća »stranca« kojeg je upoznao kraj svoje šljive?

Nikako da zaboravim ovog malog dječaka. Moram ga ponovno vidjeti. Jasit ću na njegovom konju pašnjacima Prokletija. Kuda god on hoće.

NA LEDIMA GRANIČARA

Naš je cilj tog popodneva bio Ridsko jezero, sakriveno ispod Ridskog krša, nedaleko albanske granice.

Pošli smo u pratići dvojice graničara. S istočne strane Bogičevice podijelili smo se u dvije grupe. Ja i Mirko, koji se smatramo vatrenijim planinarima, odabrali smo teži put. To smo tek kasnije saznali. Naši su se drugovi već odmarši na obali ovog divljeg jezera.

Ali naš drug Gustav, ostao je na prijevoju.

Uganuo je nogu — objasnili su nam drugovi. Čeka nas gore, dok se vratimo ...

A taj povratak!?

Gustav nije uopće mogao stati na desnu nogu. Bilo nam je odmah jasno, da će se naš povratak otegnuti u noć.

Pokušali smo, da se naš drug drži za jedan štap, koji smo dvojica držali u visini ruku, ali nije išlo.

Jedini izlaz bio je, da se Gustav prihvati objema rukama oko vrata dvojice drugova i da tako na smjenu polako napredujemo. Suviše smo polako odmicali. Spuštao se mrak. Da nije bilo ove nezgode, stigli bi još za dana do naših šatora kod karaule.

Neugodno nam je zbog Ive i Ahmeda, naših graničara, koji najviše osjećaju teret. Oni se brinu oko Gustava i pomažu ga u hodu. Na mjestima ga formalno nose.

Staza, kojom smo išli, vrlo se oduljila. I tko zna, kako bi dugo išli, da graničar Ahmed nije odjednom stao i vojnički »naredio« Gustavu: «Uhvati se rukama oko vrata. Nosit ču te!»

Gustav se skanjivao, mi smo Ahmeda odgovarali, ali je on bio nepopustljiv i Gustav se, hoćeš-nećeš, našao na ledima graničara Ahmeda, koji je odmah požurio sa svojim »tovarom« i ubrzo se udaljio od naše grupe.

Zašto vam ovo pričam? Pričam Vam zbog toga, što smo i mi zdravi u mraku jedva išli, s noge na nogu, štono se kaže, a Ahmed je tom istom stazom s našim drugom na ledima potrcao kao od šale.

Poslije kraćeg zastoja i odmora on je ponovno pozvao Gustava na leđa. A, da vam usput kažem, naš Gustav nije bio dječak, već pravi čovjek pedesetih godina i blizu sedamdeset kilograma težak.

No, Gustav se i sada, ali mnogo upornije, skanjivao i branio. Rekli bi, da mu je bilo neugodno, međutim poslije nam je priznao:

»Bojao sam se. Kada me je Ahmed podigao na leđa i obuhvatio rukama, osjetio sam se odjednom visoko. Zamislite, da se kojom neprilikom spotaknuo i pao — ja bi poletio preko njegove glave kako sam dug i širok...«

Ali Ahmed se nije spotaknuo. Poznaje on svoju stazu...

A poslije ovog napornog puta trebalo je ići na dužnost...

Mogu li se takovi ljudi — mogu li se takovi graničari zaboraviti?

JANJE S RIDSKOG JEZERA

I ova je uspomena s Prokletija.

Sa svojim prijateljem uputio sam se od Plavskog jezera prema Đerovici (2656 m). Ali do Đerovice se ne može stići u toku jednog dana. Pojavio se problem noćenja. Na sreću, kod Ridskog jezera primijetili smo skupinu šatora.

Tko bio da bio, ovdje ćemo prenoći. Ako su planinari, naći će se već nekako dva mjesta u kojem šatoru. Ovi šatori pripadali su jednoj filmskoj ekipi. Među njima su bili i planinari. Ta, ne mogu se filmovi o planinama snimati — bez planinara. Upoznali smo se s drugovima i gotovo da smo tog poslijepodneva postali ravnopravni članovi ekipe — doduše, samo kao statisti.

Trebalo je misliti i na večeru. Ekonom ekipe upustio se u potragu za jednim janjetom na obližnji pašnjak. Promatrao sam čobanina, kako je u svom stадu tražio i odabirao jednu ovcu. Ove su bezbrižno pasle, a četiri oka kružila su stadiom. U tim očima bila je smrtna osuda. Jedna ovca neće više krasiti prokletijske pašnjake.

— Ovoga ćemo — rekao je, i prstom pokazao, ekonom ekipe.

Čobanin je uhvatio jedno mlađe janje. Možda je to činio bezbroj puta, da se s njime poigra. Izgledalo mi je tako, jer se ovca nije otimala. Ali ovaj put nije to bilo zbog igre.

Bilo mi je teško gledati, kako se čobanin s janjetom oko vrata uputio prema logoru. Sjetio sam se svih onih stada ovaca koje ukrašavaju pašnjake i umiljavaju se oko nas, kada nam iz ruku uzimaju slatkiše.

Odluka je trebala pasti kod logora. Čobanin je htio ovcu što skuplje protati, a ovi od filmske ekipe što manje platiti. A janje, određeno za klanje, na rukama čobanina kao da se čudi, gledajući tolike ljude oko sebe. Ni brige ga, što tamo već jedan priprema ražanj, a drugi uređuje nož. Što ono o svemu tome zna? Nikada više neće slušati zvono ovna predvodnika.

— Pa, drugovi, mi uopće nemamo više kruha. Nema smisla jesti janjetinu bez kruha... Nećemo do sutra umrijeti od gladi — uvjeravao je Mile, zapamtio sam mu dobro ime.

To je — izgleda — bilo odlučno. Pogodba nije sklopljena. Čobanin je pustio svoje janje, a ono je veselo potrčalo do svog stada, zadovoljno, što se opet njegov gospodar s njime igrao... Bilo mi je dragو, što crvena topla krv ovaj puta nije obojila jedno bijelo runo ni zeleni pašnjak kraj Ridskog jezera.

U. Beširović, Sarajevo

ZELENGORA

Već samo ime — ZELENGORA — govori o ljepoti ove Bosanske planine, koju je priroda tako lijepo i darežljivo obdarila, i nakičila bujnim zelenilom, prostranim pašnjacima, šumama i kosanicama iznad kojih se visoko uzdižu krševiti vrhovi. Ispod visokih vrhova, kroz nepregledne šume i zelene pašnjake izviru i protiču mnogo-brojni izvori i teku bistri potoci. Bogato ruho i romantika Zelengore nije divlje i givo, kao što je naprimjer kod Prenja ili Čvrsnice, nego pitomo i veoma ugodno. Mnogi smatraju Zelengorou i Leliju istom planinom. U stvari one to i jesu.

Zelengora je gorska ravan ispresjecana visokim grebenima u raznim pravcima. Osobito se ističu: Lelija (2032 m, najviši vrh na ovoj planini), Kalelijia (1975 m), Orlovac-Drljan (1971 m), Todor (1949 m), Dodora (1909 m), Dumoš (1879 m), Orufa-Bregić (2015 m) i Stog 2014 m). Sa svih ovih vrhova pružaju se prekrasni vidici na Jahorinu, Treskavicu, Volujak, Maglić, Crvaj, Prenj i Durmitor.

Vapnenci razne boje glavna su geološka grada ove planine. Slojevi vapnenca pokrivaju, uglavnom, sve vrhove, kao i centralni dio planinskog masiva. Podlogu im čine verfenske škriljci i pješčari. Na obalama nekih jezera (Štirinskog i Borilovačkog) izbijaju na površinu verfenske naslage škriljica i pješčara u bijelim, zelenim i crvenim bojama.

Brojni izvori, potoci i jezera po ovoj planini ukazuju, da osnovnu podlogu visoravni sačinjavaju naslage škriljevaca, koje sprečavaju prodiranje vode u dubinu, te uslijed toga voda izbija na površinu, pa čak i na većim visinama, u vidu izvora.

Na ovoj planini se nalazi sedam jezera, koja spadaju u red veoma lijepih naših planinskih jezera. Ona su, skoro sva, podesna za ljetno kupanje.

- Na zapadnoj strani planine nalazi se Kladopoljsko jezero, koje je sa svih strana obrasio bujnim šašom i drugim močvarnim biljkama. Iza njega se nalaze prostrani bujni pašnjaci, Čengića Bara.
- Pod Orlovcem na visoravn Štirinama leži Štirinsko jezero. Ovo je najveće jezero na Zelengori.
- U centralnom dijelu masiva nalazi se čuveno Borilovačko jezero, pored kojeg je izgrađena veoma lijepa lovačka kuća, a malo dalje nalazi se gospodarska zgrada Planinskog dobra iz Gacka, na ruševinama biv. žandarmerijske kasarne.
- Na istočnoj strani Orlovače nalazi se Bijelo jezero.
- Na južnoj strani Videša leži Crno jezero, koje spada u red naših najljepših planinskih jezera.
- Malo jezero nalazi se na Gornjim Barama ispod Tovarnice.

Sva ova jezera su pristupačna i bogata vodom preko cijele godine.

Izvora u ovoj planini ima u izobilju, a najvažniji su: Badanj vrelo (u sredini Osljeg dola), Konjska voda (na visoravni Poda), Studene vode (ispod Džidžinih stijena), Jablan vrelo (na Borilovcu kod lovačke kuće) i Vrelo kod Crnog jezera. Ova vrela su najznačajnija i najpoznatija jer se nalaze na putevima ili pored njih.

Pored ovih i drugih izvora ima dosta potoka iz kojih se može uzimati voda, pa i za piće, kao što su: Džafer potok (ispod Borilovca — vjerovatno nastaje od vode koja otiče iz Borilovačkog jezera), Jelen potok (ispod Urdenih stijena), Govza potok (od kojeg nakon sastavka sa Krupicom postaje Bistrica), Otješa potok, Vrbnica, Živi potok, Bukovica, Treskavac, Hrčava (ili Hrčavka), Kolač, Jabučnica, Ulovi i Klobočarica. Ove posljednje potoke hućna, pjenušava i opjevana rječica Sutjeska vodi u Drinu.

Na jugu Zelengore ispod sedla Gredelja od jačih izvora Strugotić, Bistrica, Šumić, Dučić i Igoštica postaje rijeka Neretva, koja pripada slivu Jadranskog mora. Dakle, vode ove planine pripadaju slivu Jadranskog i slivu Crnog mora. U svim ovim potocima ima potočne pastrme.

Po beskrnjim zelenim pašnjacima u ljetnim mjesecima nalazi se cvjetni nakit raznovrsnog planinskog cvijeća: zvončaca, encijana, arniku, mačuhice, čemerike, kardulje, margarite i mnogih drugih. Debela naslaga crnice koju prekriva duboka i gusta trava po Urdenom dolu. Podama i drugdje čini posebnu draž pri hodanju radi osjećaja kao da se hoda po debelim naslagama vunenih tepiha ili jastuka. Oko pašnjaka pruža se nepregledni pojaz šume crnogorice i bjelogorice: jela, omorika, bijeli bor, bukva i javor. Na stijenama Husad planine, Sokolinama, nalazi se Pančića omorika. U šumama ima medvjeda, a vukova, lisica, kuna, divljih svinja, srna i divokoza ima veoma mnogo skoro po cijeloj ovoj planini. Još ima surih orlova, lješinara orlova, jastrebova, tetrijeba i drugih raznih ptica, dok zmija (otrovnice su rijetke) ima samo u kršu.

Na obroncima Zelengore nalaze se stalna naselja. Sa juga pored rijeke Neretve su Donje i Gornje Luke, Zurovići, Bundići i Borač, a sa istoka poznata mjesta iz NOB: Suha, Tjentište i Krekovi. Na sjeveru: Jeleč, Govza, Jelača itd. Na visoravni nema stalnih naselja, ali zato ima mnogo ljetnih koliba (katuna). Nema planinarskih kuća, osim dvije lovačke kuće na Paležu i Borilovcu, ali na svakom kraju ima koliba i više stambenih baraka DIP »Maglić» u kojima se može naći sklonište i prostora za noćenje.

Zelengora se nalazi južno od Sarajeva, a mogući su joj prilazi skoro sa svih strana. Ipak, najpristupačniji je za planinare prilaz od Sarajeva i Kalinovika:

● Od Kalinovika, koji je udaljen od Sarajeva 72 km (ima svakodnevnu autobusnu vezu) istočno starim austrijskim drumom do sela Jelača (1 sat hoda), uz Oslji do (ispod Borove Glave), do visoravni Poda (Konjske vode), a odatle dalje uz Džafer potok do Borilovca ili preko Paleža i Videša na Ljubin Grob. Po narodnom predanju ovo ime potiče otuda, što je na tom mjestu od groma poginula neka čobanica Ljuba. I danas se tu nalazi velika kamena ploča u vidu groba, koji označava mjesto gdje je sahranjena čobanica Ljuba.

● Put od Jeleča (mjesto na cesti Kalinovik-Foča) vodi uz potok Govzu ispod strmih stijena Husad planine preko Jelova prosjeka i dalje na Tursku Karaulu do Studenih voda, a potom prema nahođenju u dubinu planine.

● Od Foče cestom do Tjentišta, a odatle preko Milin-Klada, ili Gusnim putem dalje u dubinu planine prema Kalinoviku ili Gacku.

● Iz Gacka direktni put do Borilovca.

● Za sada jedini markirani put je: Treskavica, Kalinovik, Jelašca, Borilovac, Orlovača, Lučke Kolibe, Hrčava, Milin-Klade do Tjentišta. Ovaj put su prošle godine obilježili planinari »Treskavice« u čast 40-godišnjice KPJ i SKOJ-a.

Medutim, ove godine biti će markirani još neki putevi na ovoj planini, čime će postati još pristupačnijom planinarima i izletnicima.

Zelengora je opjevana i poznata po slavnim bitkama iz naše revolucije, a naročito mesta: Ljubin Grob, Bare, Hrčava, Milin-Klade (gdje je u V ofenzivi ranjen Vrhovni komandant NOV drug Tito), Košur, Tjentište i Suha. Kao uspomena na slavnu epopeju bitke na Sutjesci u podnožju ove planine je spomenik legendarnog junaka ove bitke, Save Kovačevića. Tragom marševa i bitaka obilježeni su putevi i istaknute spomen ploče kao uspomena na prolivenu krv palih boraca.

NA KOZJAKU

Penjemo se uz planinu. Bura je oslabila. Put prolazi među grmovima planike i mrčice. Usput beremo njihove plodove i tako stižemo do planinarskog doma. Ovdje smo se odmorili i nakon jela igrali sve dok nismo začuli: »Pokret!« Skupili smo se i počeli penjati prema vrhu Kozjaka. Na stijeni smo pročitali natpis »Vrata«. Kamenje je ovdje stvorilo kao prava prirodna vrata. Ispod nas planina, iznad nas nebo. Na vrhu smo. Bio je to prekrasan pogled. Nažalost, naš Split nismo vidjeli, jer je bila magla. Vidjeli smo samo Kaštela, još neka sela i sjevernu luku. Spuštamo se. Najednom opazimo sipar ili točilo. To je mnogo smravljenog kamenja, koje je bujica snijela drobeci vrh. Grmlje je zadržalo sipar i voda je potekla u dolinu bez kamenja. Tako nije mogla zatrpati polja i učiniti štetu. Hvatao se sumrak. Zlatnorumeno sunce svojim posljednjim zrakama nas je obasjalo. Kad smo se spustili niz planinu dobili smo bombona. Bilo nam je jako žao što nismo ostali još na Kozjaku.

Dorina Jovanov

Učenica IVa razreda osnovne škole
»Ranko Orlić« u Splitu

USPOMENA S MANGRTA

Nakon četiri sata napornog hoda konačno smo ugledali planinarsku kuću pod Mangrtom. Umorni, odložili smo naprtnjače i dok je vani vjetar raznosio maglu, osježili smo se toplim čajem. U domu smo se ugodno smjestili i dobili dobre ležajeve. Dobro smo spavali, jer smo bili umorni. Ujutro smo krenuli prema vrhu. Imala sam straha radi neizvjesnosti i nepoznatog puta. Pozdravili smo se s našim graničarom, koji nam je zaželio sretan put i krenuli prema vrhu. Pošli smo sa talijanske strane, jer je taj pristup mnogo lakši, a planinarima je put dozvoljen. Najprije mi je bilo hladno, no kad smo došli do sajla i klinova, postalo mi je vruće. Nakon nekog vremena počeo me hvatati umor. Sve češće sam zaostajala da se odmorim. Već sat i pol je što se penjemo, a vrha nikada. Gubila sam nadu da ću doći gore. Počivala sam svakih deset metara, a tata me je stalno tješio da više nije daleko. Snijeg je blistao na jutarnjem suncu, a s nas je lijevao znoj. Počivajući, uživala sam u pogledima na dubinu pod nama i na krasno jezero na talijanskoj strani. Umor je postojao sve veći i konačno sam odlučila da ostanem ovdje i da počekam dok se tata vrati s vrha. No tada sam ugledala na vrhu grupu planinara, koji su nas dozivali. Ovo mi je unijelo novu snagu, te korak po korak, uz težak napor, eto me na vrhu! Ne znam da li sam plakala od umora ili veselja. Ipak, tu sam na vrhu, koji sam tako željeno čekala i s naporom ga dosegla. Visina 2678 metara, moj najviši uspon. Vrijeme je bilo sunčano i brojni vrhovi stajali su kao nadohvat ruke. Njihovo blistanje upravo me opojilo. Slikali smo se za uspomenu, i upisali u knjigu posjetnika i otisnuli za uspomenu Žig. Iz doline se počela dizati magla. Još jedan pogled na sve strane, i onda silazak. Već za sat hoda bili smo u domu, veseli i radosni. Magla je već pokrila ne samo dolinu nego i vrh Mangrta.

Ljerka Božičković

* učenica I. razreda gimnazije u
Daruvaru

Na koju se planinu peo makedonski kralj Filip V.

Još prošlog veka u nemačkoj plaminarskoj literaturi raspravljalo se o penjanju makedonskog kralja Filipa III na najviši vis antičkog Hemusa, upravo Balkanskog poluostrva onoga doba. Kod Bugara koji su, kao što će se vidjeti, docnije o tome pisali, javlja se međutim kralj Filip V.

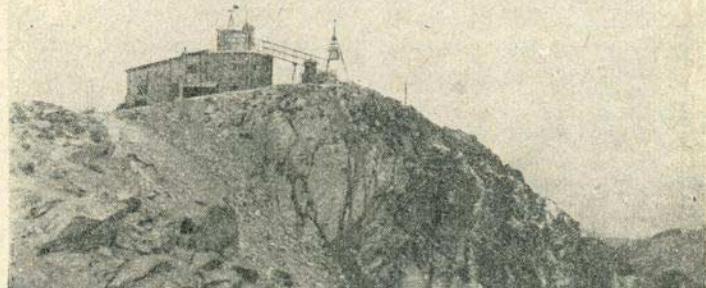
Reč je ustvari o Filipu V., Hanibalovom savezniku i predposljednjem makedonskom kralju iz dinastije Antigonida koja je Makedonijom vladala od 276. do 168. godine pre naše ere. Filip V., sin Demetriosa II., rođio se 238., a vladao je od 221. pa sve do svoje smrti 179. godine pre n. e. Filip V. je otac posljednjeg makedonskog kralja Perseja, koga su Rimljani zarobili posle bitke kod Pidne 168. godine pre n. e.

O planinskom putovanju Filipa V., izведенom iz strategijskih razloga 181. godine pre n. e., pisali su dr Oster i Ramsauer.¹ Oba autora ističu da je to putovanje prikazao Tit Livije u XI knjizi svojih dela, glava 21. Osterov članak nisam imao u rukama, nego samo Ramsauerov u kome se navodi Oster. Ramsauerova izlaganja, saopštena na strani 94—95 navedenog časopisa, svode se na ovo:

Godine 181. pre n. e. pripremajući se za rat, kralj Filip V. je krenuo na najviši vis Hemusa da bi što bolje upoznao zemljiste za vođenje ratnih operacija. Bio je uveđen da će s toga najvišeg visa svoje države moći da sagleda i Jadransko i Egejsko more, upravo krajnje granice svoje države. Kralj je tri dana putovao do vrha izlažući se velikim teškoćama. Popevši se na vis, kralj se najzad razočarao, jer ga je na vrhu dočekala magla. — Ramsauer ističe kako je Oster nepobitno dokazao da se Filip V. popeo baš na navedenu planinu. S time u vezi, Ramsauer pominje Rilu (Rilodagh) s visinom od 2923 m. Na bazi ove kote on daje dva različita podatka o radijusu pogleda s Rile: 208 km i 193,1 km (prvi podatak je tačan). Najzad kaže da kralj, bez obzira na vremenske prilike, ne bi mogao da ugleda obo mora, jer horizontalna udaljenost između Antivari i Agathopoli iznosi odprilike 720 km².

Pogledajmo šta Bugari kažu.

U svojoj monografiji »Vitoša«, objavljenoj u Sofiji 1926. godine, Pavle Deliradev izdašno citira profesora Gavrila Kacarova, pisca rasprave »Car Filip V na Musala«, koji se u toj raspravi poziva na Livija, Ostera, Jirečeka i nemačkog geografa Ober-

Musala (2925 m)

¹ Dr. Oster: Eine Bergfahrt König Philipp's III von Mazedonien im Jahre 181. v. Ch. Zeitschrift des Deutschen u. Österreichischen Alpenvereins. München, 1886. Str. 222.

Fr. Ramsauer: Die Berechnung der Schweite. U istom časopisu, 1898. godine. Str. 94.

² Antivari je naš Bar; Agathopoli je bugarski grad Velika Reka na crnomorskoj obali. Ramsauer je ustvari uzeo udaljenost između Jadranskog i Crnog, a ne između Jadranskog i Egejskog mora.

humera (Eugen Oberhummer). Kacarovljevu raspravu nisam imao u rukama. Na njega se oslanjam samo posredno, putem Deliradeva.

Prema Deliradevu vidi se da Kacarov uglavnom kazuje isto što i Ramsauer, do dajući samo neke pojedinosti koje ovaj Nemac ne pominje. Naime: da se Filip V pripremao za svoj budući pohod prema Italiji; da je na vrhu visa podigao oltar Zevsu i Solu³; da je kraljev silazak s visa trajao dva dana. Prihvatajuci Osterovo mišljenje, Kacarov zaključuje da se Filip V peo na Rilu, čime ispravlja Oberhumera koji smatra da se kralj peo ili na Vežen ili na Jumrukčal⁴, koji leže na Staroj planini.

Pozivajući se na Jirečeka, Deliradev tvrdi da se kralj sa zapadne vitoške strane peo na Crni vrh i tamo podigao oltar Zevsu i Solu⁵. Ali oprezniji Jireček se o tome ne izjašnjava kategorički, nego samo, pozivajući se na Liviju, dopušta mogućnost da se kralj peo na Vitošu, kojoj, veli, narodno predanje pripisuje dalekosežan vidik na Crno i Jadransko more, Dunav i Alpe; uz to još kaže da se kralj na vis popeo iz zemlje Maldera kod Dupnice, a spustio se u zemlju Denteleta kod Custendila⁶.

O geografskom položaju Hemusa i Rile izjašnjava se Kacarov: »Hemus je deo planinskih veriga koje se neprekidno pružaju od Jadrana do Crnog mora, pa je verovatno da se pod Hemusom u Liviju podrazumeva rilski masiv sa susednim planinama⁷. I Deliradev usvaja te lokacije, ali se žali što Vitoši do III veka naše ere nije posvećivano dovoljno pažnje, pošto nije ušla u Peutingerianovu tablicu.

Prema kritičkim izvorima, pod Hemusom se ustvari podrazumeva bugarska Stara planina⁸, upravoistočni deo crnomsko-jadranskog planinskog lanca. Ovaj čuveni orografski lanac, čiji oroni Bugari namerno prečekuju, u toku XVI i XVII veka bio je poznat i pod ovim imenima: Catena del Mondo, Monte Argentaro, Haemus, Monte Argentaro vulgo Ligliubotan i Scardus⁹. Vizantijska spisateljica Ana Komnina, o čijem se geografskom znanju vizantolog Dil (Charles Diehl) vrlo povoljno izražava¹⁰, »opisujući Haemus navodi da se proteže od Punta do Ilirika«¹¹, to jest od Crnog do Jadranskog mora.

Oba bugarska autora grubo greše u tome što, udaljujući se od Stare planine zalaženjem ka jugu, Rodope stavljaju u crnomsko-jadranski planinski lanac. Rodopi su ustvari izvan toga orografskog lanca¹². Teritorijalno, pak, Rodopi su pripadali Trakiji, a Hemus Donjoj Meziji (Moesia inferior). Arapski geograf Idrizi, u XII veku, oštros razlikuje lanac Hemusa na severu i lanac Rodopa na jugu¹³. Ni Hemus ni Rodopi nisu pripadali državi Filipa V, jer istočna granica Makedonije nije prelazila reku Mestu, nego se, naprotiv, ka severozapadu udaljivala od Rodopa ne zalazeći u gornji tok reke Strume.

Od najveće važnosti za nas, uz predpostavku da su tačna, jesu navođenja: da se Filip V pripremao za svoj pohod prema Italiji i da se peo na najviši vis svoje države. Ne mogu se, takoder, zanemariti ni podaci o polaznom i završnom mestu kraljevog putovanja i o vremenu provedenom na tome putu.

Kralj je, znamo, krenuo iz Dupnice a vratio se u Čustendil, provevši na uzlaznom putu tri a na slaznom dva dana. Kako nije poznato kojom se brzinom kretala kraljeva ekipa, uzećemo da se poslužila konjima, kao najbržim transportnim sredstvom onoga doba. Prema Gaussovim tablicama, konju se pripisuju tri brzine: korakom 4, kasom 12 i galopom 16 km na čas.

³ Zevs — najpoštovaniji bog kod antičkih Jelina; kod Rimljana — Jupiter. Sol je rimski bog Sunca.

⁴ Deliradev: navedeno delo, str. 236.

⁵ Navedeno delo, str. 233 i 240.

⁶ Constantin Jireček: Das Fürstenthum Bulgarien Prag-Wien-Leipzg, 1891. Str. 374. — Malderi i Denteleti su dva tračka plemena koja nisu živela u Makedoniji. Denteleti »su bili makedonski saveznici, ali su Makedonci zbog oskudice pustošili njihove krajeve« (vidi: prof. Vas. Deric: Nekoliko glavnih pitanja iz etnografije Stare Srbije i Makedonije. Sremski Karlovci, 1922. Str. 7-8).

⁷ Deliradev: navedeno delo, str. 235.

⁸ Jireček: navedeno delo, str. 3.

⁹ St. Stanojević: Istoriski atlas za opštu i narodnu istoriju. Zagreb, 1925. Str. 5.

¹⁰ Jovan Cvijić: Osnove za geografiju i geologiju Stare Srbije i Makedonije. Knjiga III. Beograd, 1911. Str. 1076 i 1079.

¹¹ Vizantijske slike. Druga knjiga. Prevela s francuskog Olga Kosanović. Beograd, 1929. Str. 65.

¹² Dr Petar Matković: Putovanja po Balkanskom Poluotoku za Srednjega vijeka. RAD Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, knjiga XLIII. Zagreb, 1878. Str. 156.

¹³ Jovan Cvijić: Struktura i podela planina Balkanskog Poluostvra. GLAS Srpske kraljevske akademije, XLIII, prvi razred, 24. Beograd, 1902. Str. 3.

¹⁴ Wilhelm Tomaschek: Zur Kunde der Hämus-Halbinsel, II. Die Handelswege im 12. Jahrhundert nach dem Erkundungen des Arabers Idrisi. SITZUNGSBERICHTE der philosophisch-historischen Classe der kaiserlichen Akademien der Wissenschaften, CXIII Band, I Heft. Wien, 1887. Str. 328.

Najkraći put iz Dupnice ka Hemusu, odnosno staroplaninskim visovima Veženu (2197 m) ili Jumrukčalu (2371 m) vodio bi preko Sofije (Cerdica). Put Dupnica—Vežen dug je preko 165 km, put Dupnica — Jumrukčal oko 225 km. Silazni put je još duži: Vežen—Čustendil oko 183 km, Jumrukčal—Čustendil oko 243 km.

Zbog svega toga, otpada svaka predpostavka o kraljevom penjanju na staroplanski visove. U prilog ovome izvođenju govori još jedna činjenica: kraljeva starost. Filip V je u ono vreme bilo pedeset sedam godina (238—181). Ne bi se baš reklo da se čovjek toga životnog doba mogao po dvanaest časova držati u sedlu da bi dnevno, — uzimimo najkraći pravac i najmanju konjsku brzinu, — prejahao 55 km. Još manje je, pak, pri povratku mogao svojeg konja nagoniti u kas kako bi dnevno, — opet uzimimo kraći pravac, — prejezdio 91 km puta.

Pod pitar'an je i kraljevo penjanje na Vitošu. Kralj nije mogao iz Dupnice (600 m) da osmotri Vitošu (2285 m), pošto su se vidiku već ispred Dupnice neposredno isprečile orografske kulise: Gradište (1351 m) i Veliki Debelec (1415 m) dok se iza njih, baš na vizirnom pravcu, diže Vetren (1636 m). Radijus realnog pogleda s Vitoše prilično je skućen, osim prema SZ i JI gdje je nešto duži. Vitoša nije orografski izolovana ni eksponirana onako kao što su Rтанj ili Ljuboten. Sem toga, Rila je Dupnici mnogo bliža no Vitoša. Dupnica se nalazi u ravnici na severozapadnoj strani Rile, svega pet km udaljena od rilske podgorine. Već iz same Dupnice kralj je zacelo mogao da jasno uoči severozapadne, oštro isturene rilske visove: Mali Polič (2357 m), Sejmenski Kamik (2667 m) i Kabul (2539 m).

Zašto bi se onda kralj odlučivao za penjanje na Vitošu, kad se u samoj Dupnici, eto, već nalazio baš nadomak Rile, koju je mogao da sagleda ne naprežući vid, baš kao što se iz Gostivara dogledaju južni šar-planinski visovi.

Da li se kralj Filip V peo na Rilu?

U prilog tome govorio bi jedino navod o broju dana provedenih na putovanju. Kralj je zaista mogao da se za tri dana, bilo s koje rilske strane, popne na Musalu i, takođe, da s njenog vrha za dva dana preko Samokova, Dupnica i Nevestina stigne u Čustendil.

Međutim, što je za istaknuto pitanje najvažnije, kraljevo planinsko putovanje motiviše se vojnim pripremama za njegov pohod prema Italiji, a to znači prema zapadu. Ako se, s jedne strane, oslonimo na taj podatak o kraljevim pripremama za pohod prema Italiji, i, s druge, na onaj navod da se kralj peo na NAJVIŠI vis SVOJE države, onda očigledno izlazi da se taj vis ne može identifikovati ni s Vitošom ni sa Rilom.

Ta konstatacija zvuči tako jasno i zavodljivo da ima prava na našu pažnju. Ali, razume se, ona se mora i dokazati.

Istočna granica Makedonije, kao što sam istakao, nije prelazila reku Mestu. Osvajačke pretenzije makedonskog kralja Filipa V bile su upravljene na južnu i zapadnu stranu Balkanskog poluostrva. Krajem III i početkom II veka pre naše ere, kaže Nikola Vulić, »Filip V zauzeo je Lješ, zemlju Partina u okolini Drača, Ohrid i druga mesta u Iliriji«¹⁴. Godine 216. pre n. e. on je osvojio Vylazoru (Titov Veles)¹⁵, najveći grad u Peoniji. — Pošto se, dakle, Makedonija pružala između Egejskog i Jadranskog mora, Filip V je, polazeći na planinu, mogao da ima najviše interesa za izvidanje zemljista u pravcima egejskih i jadranskih obala. Kraljevo prisustvo u Dupnici i Čustendilu moglo bi se objasniti jedino činjenicom što su trački Denteleti bili njegovi saveznici, koje je on, što bi bilo sasvim opravdano, verovatno hteo da upozna sa svojim pohodom prema Jadranu. Teško je reći da su ma koji drugi razlozi mogli uticati na kralja da se on, u toku svojih pripremanja za vojevanje na zapadu, odluči za put na istočnu, suprotnu stranu svoje države.

Po svemu se vidi da su se i Nemci i Bugari upleli u neistinu kad Rilu stavljuju u kraljevinu Filipa V. Nemci su, možda, u ovu zabludu upali nesvesno, iz nepoznavanja istorijskih činjenica, dok Bugari to, nema sumnje, čine svesno povodeći se za neobazrivim Nemicima. Obe strane grubo greše i u tome što, ignorujući geodetske analne balkanskih planina, ističu Rilu kao najvišu planinu antičkog Balkana. Doduše, u antičkim izvorima nema nikakvih numeričkih podataka o altitudi balkanskih planina. Samo se, ipak, smatrao da Scardus, tojest Šar-planina, kao centralni orografski čvor crnomorsko-jadranskog planinskog lanca—Catene del Mondo, »mora biti i naj-

¹⁴ Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka, knjiga II. Zagreb, s. a. Str. 739.

¹⁵ Dr Jevto Dedijer: Nova Srbija. Beograd, 1913. Str. 125.

Dedić: navedeno delo, str. 7.

Vrh Ljubotena

(2496 m)

Foto: F. Kušan

viša planina Balkanskog poluostrva¹⁶. Najizrazitiji vis toga centralnog orografskog čvora, Ljuboten, godine 1877. biva kotiran na 3050 m. Mada osporena Cvijićevim merenjima 1890. godine, ta kota se održala sve do 1899. godine, kada ju je austrijski feldmaršaloftnant Steb (Christian Ritter von Steeb) sveo na 2510 m¹⁷. Čudnovato je zašto Ramsauer u svojoj tablici daljnje viđenja, izloženoj na str. 81 njegovog članka, ne spominje ni jedan šar-planinski vis, mada je naveo dve naše kote znatno niže od Ljubotena u ono vreme (*Durmitor i Grintovec*). Odmeravajući horizontalnu udaljenost Antivari—Agathopoli, Ramsauer je mogao svakako zapaziti da ta projekcija preseca Šar-planinu, i to baš u severoistočnom delu gde leži Ljuboten.

Kao što se vidi, Oster i Ramsauer izbegli su da istaknu Ljuboten kao najviši balkanski vis u periodu 1877—1899. godine, mada bi i time, s nepoznavanja istorijskih činjenica, zašli na pogrešan put. Jedino je razboriti Jireček bio u tome vrlo obazriv: iznoseći da je Rila visoka 2930 m, on ne zaboravlja da spomene i sumnjivi »Ljubotn (3050 m?)«.

Antičko mišljenje o visini Šar-planine i zavodljiva narodna priča o pogledu s Ljubotena na Solun mogli bi nas neoprezno navesti na smelu misao: da se Filip V peo možda na Ljuboten. Međutim, Šar-planina nije pripadala Makedoniji, nego Dardaniji u Gornjoj Meziji (Moesia superior), i to čak do izvora Axiusa (Vardara). Valja i to znati da Makedonci nisu bili u najboljem prijateljstvu s nemirnim Dardancima.

Šar-planinska legenda o pogledu s Ljubotena na Solun ustvari je čista zabluda, koja je, s obzirom na ondašnji stupanj nauke, mogla doduše nekog zavestiti da u nju poveruje, kao što i danas mnogi u to još veruju. Orografski vrlo eksponiran, ljubotenski vis je vidljiv sa svih strana sve do zakoračenja na sam vrh. Kad je vrh pod

¹⁶ Cvijić: *Osnove . . .*, str. 1075-1076.

¹⁷ Pojedinosti o tome i uporedni podaci o visinama Ljubotena, Rile i Vitoše izloženi su u mome članku u Planinskom vestniku br. 7, 1956.

Solunska Glava (2540 m) sa Nežilovskom stijenom

Foto: Dr Z. Poljak

maglom, ova pojava je također odasvud vidljiva, tako da penjač ne bi ni s te strane mogao da bude iznenaden. — Prema prednjim izlaganjima dakle, proizlazilo bi jasno da se Filip nije peo ni na fiktivno najviši vis u spletu Catene del Mondo.

Matematička daljina viđenja, naime radijus idealnog pogleda s Ljubotena (2499 m) iznosi 191,3 km, dok je horizontalna udaljenost Ljuboten—Solun 230,5 km. Uzgred ukazujem da radijus idealnog pogleda od 230 km odgovara apsolutnoj visini od 3625 m¹⁸. Ni jadranska obala nije, usled orografskih kulisa, sagledljiva s Ljubotena, mada je ovaj vis udaljen od Jadrana svega 137,5 km po horizontalnoj projekciji.

Ostaje da se vis u pitanju traži najzad u granicama države kralja Filipa V.

Pojava magle zapažena tek prilikom kraljevog pristupanja vrhu visa opominje da taj vis nije eksponiran, nije u celini sagledljiv izdaleka, pa bi, kao takav, po svome položaju trebalo da leži u unutrašnjosti nekog jačeg planinskog spleta. Takođe, s druge strane, u narodu bi taj vis trebalo da bude poznat po svome dalekosežnom vidiku.

Ako se po tim indicijama rasuđuje, — a drugih i nemamo, — onda bi to najpre mogla da bude Solunska Glava (2540 m). Ovaj vis se izdiže s pašnjačke brdoravnii zvane Solunsko polje (200 m) i okružen je spletom isturenih visova: Marine Rupe (2429 m),

¹⁸ Obrasci za izračunavanje daljine viđenja prikazani su u mome članku u Planinskom vestniku br. 4, 1952.

Popova brda (2330 m) i Ostrog brega (2365 m). Tako zabačenog položaja u sklopu Karadžice i Golešnice, Solunska Glava nije vidljiva iz nizine kao što je, na primer, Ljuboten sagledljiv iz Skoplja (32 km) ili iz Vučitrla (71 km). Što se pak vidika tiče, Solunska Glava je svoje ime dobila baš po tome što narod veruje da se sa njenog temena vidi Solun (vidi sliku na str. 83).

Po horizontalnoj projekciji, udaljenost između Solunske Glave i solunskog zaliva iznosi 176 km, a između Solunske Glave i meduanskog zaliva na Jadranu 153 km. Radijus idealnog pogleda sa Solunske Glave iznosi 192 km. — Narodna priča se, prema tome, ne kosi s ovom matematičkom daljinom viđenja.

Ali realni pogled sa Solunske Glave ka Solunu ograničavaju orografske kulise predstavljene Dobrim Poljem (1877 m), Kozjakom (1814 m) i grebenom Kožufa na kome se ističu: Dudica (2138 m), Porta (2104 m) i Zelenbek (2173 m). Zbog toga se Egejsko more ne može da vidi sa Solunske Glave. Pogled ka zapadu i jugozapadu takođe je zaprečen orografskim kulisama: Karaormanom (2242 m), Stogovom (2219 m), Dešatom (2374 m) i Golemim Korabom (2764 m), tako da se ni Jadransko more stvarno ne vidi. Valja ispraviti Košaninove navode u kojima kaže da je on sa Solunske Glave video Kortač i Olimp¹⁹. Kortač (Hortačdag, 1080 m) leži četrnaest km jugoistočno od Soluna, a Olimp je izvan radijusa matematičke daljine viđenja sa Solunske Glave.

Cinjenica što se sa Solunske Glave ne vidi ni Egejsko ni Jadransko more, ne znači da se Filip V., oslanjajući se na izveštaje svojih vojnih poglavica, ili možda na narodnu priču, nije mogao odlučiti za penjanje na taj vis. No da li se kralj zaista peo na Solunsku Glavu, ili pak na neku drugu planinu južno ili zapadno od nje, — to pitanje ostaje otvoreno. Stvar nije jasna. Planinski visovi su nemili, ne kazuju ko se na njih peo. Možda će neki slučaj, neko srećno otkriće najzad pokazati pravu istinu.

Samo, kao što sam ovde na osnovu kombinovanih dokaza pokazao, sasvim je izvesno i može se pouzdano reći: da se makedonski kralj Filip V nije peo na bugarske planine.

Ovom prilikom značajno je ukazati da su se antički Makedonci ipak peši na Sar-planinu. Jedno izaslanstvo poslednjeg makedonskog kralja Perseja, sina Filipa V., prešlo je preko Šar-planine idući u Skadar radi pregovora s ilirskim kraljem Gentijem.

Pojedinosti o tome diplomatskom putovanju zapisao je jelinski istoričar Polibije, savremnik Filipov i Persejev; od Polibija ih je prepisao Livije, a od obojice arheolog Vulić²⁰.

Persejevo izaslanstvo sačinjavala su svega dva člana. Znaju se njihova imena: Makedonac Adeo iz Karaferije i ilirski izgnanik Pleurat, kome je kralj Persej bio pružio azil. Pošavši s juga iz Stubere, koja se nalazila negdje oko današnjeg Bakarnog Gumna u blizini Prilepa, oni su Šar-planinu prešli pravcem današnjeg Prizren-skog puta: Tetovo—Vešala—prevoj Šar (2060 m)—Guri Kulas—Masler—Prizren. Putovali su po zimi.

To je bilo 169. godine pre naše ere, upravo pre dve hiljade sto trideset godina.

A LAQUELLE MONTAGNE AVAIT MONTE PHILIPPE V.

Résumé

Cet article s'occupe de la question suivante: à laquelle montagne avait monté Philippe V., roi de Macédoine l'an 181. a. J. Ch.

Dans le livre XL de ses œuvres, Tite Live déclare sous le chapitre 21, que le roi Philippe V., avait monté au sommet d'Hemus, c'est—à—dire des Balkans pour de raisons stratégiques. Le roi avait été persuadé que de ce sommet—là on peut voir la Mer Adriatique et la Mer Egee.

Selon des auteurs allemands, Dr. Oster et F. Ramsauer, le roi avait monté au sommet de la montagne bulgare Rila (2923 m), laquelle est à leur avis la plus haute montagne des Balkans. Leurs conclusions ont été adoptées par le professeur bulgare Gavril Kacarov. Cependant, le géographe allemand Eugen Oberhummer trouve que

* Nikola Vulić: Iz antičke istorije naše zemlje. GLAS Srpske kraljevske akademije, CLX., drugi razred, 82. Beograd, 1934. Str. 28-39.

¹⁹ Dr Nedeljko Košanin: Vegetacija planine Jakupice u Makedoniji. GLAS Srpske kraljevske akademije, LXXXV., prvi razred, 35. Beograd, 1911. Str. 186.

le roi avait monté ou sur le Vežen (2197 m) ou bien au Jumrukčal (2371 m) qui se trouvent à Stara Planina en Bulgarie. Un autre auteur bulgare Pavle Deliradev, affirme que le roi avait monté au Crni Vrh qui se trouve à la montagne bulgare de Vitoš (2285 m).

Notre auteur D. S. Krivokapić démentis les affirmations des auteurs allemands et bulgares. Il affirme qu'ils n'avaient pas tenu compte des faits historiques, ni des annales géodésiques sur les montagnes des Balkans. En effet, les montagnes bulgares mentionnées ci-dessus n'ont pas fait part de l'état du roi Philippe V de Macédoine, de même que Rila n'a pas été considérée comme la plus haute montagnes des Balkans au moment de la publication des auteurs allemands cités ci-dessus.

Il est vrai que la géographie antique ne contienne daucunes données numériques sur des altitudes des montagnes des Balkans, mais jusqu'à l'an 1899, il a été considéré comme certain que le plus haut sommet des Balkans s'élève à la Montagne de Šar (Šar—planina), laquelle a été connue à l'époque antique sous le nom de Scardus, tandis qu'au Moyen Age elle a été nommée Catena del Mondo. Ce sommet de la montagne de Sar s'appelle Ljuboten et s'élève en partie centrale le la Péninsule des Balkans. En 1877, son altitude avait été marquée de 3050 m. Par consequent, en cherchant la place où se trouve le plus haut sommet des Balkans, les auteurs allemand et bulgares auraient dû citer justement le sommet de Ljuboten plutôt que celui de Rila.

Se fondant sur des sources critiques et analyses des preuves combinées, notre auteur conclut: que le roi Philipp V de Macédoine n'avait monté ni aux montagnes bulgares ni au sommet de Ljuboten, étant donné que ce sommet ne s'était trouvé non plus dans l'état du roi Philipp V de Macédoine.

Finalement, en tenant compte des indications oréographiques caractéristiques pour la montagne à laquelle Philippe V aurait pu monter, notre auteur, prenant toutes ses précautions, laisse paraître la possibilité que le Philippe V aurait pu peut-être monter à Solunska Glava (2540 m) qui s'élève près de Skoplje, la capitale de la République Populaire de Macédoine. Mais, est-ce que le roi avait réellement monté au Solunska Glava ou bien à une autre montagne vers le sud ou vers l'ouest de ce sommet, notre auteur laisse cette question ouverte — non liquet.

Iz literature

ZAŠTITA PRIRODE

Zbornik članaka. Zavod za zaštitu prirode, Zagreb. Odgovorni urednik: Ratko Kevo. Tehnički urednik: Marinka Kamenarović. Redakcijski odbor: Ing. S. Bertović, M. Kamenarović i ing. R. Kevo. Štampano u Zagrebu 1961. sa 70 ilustracija i jednom geografskom kartom u prilogu. Naručuje se na adresi: Zavod za zaštitu prirode, Zagreb, Opatička 10. Cijena 700 dinara.

Već dulje vremena osjećala se potreba da se našoj javnosti pruži u obliku ovakve publikacije sistematski prikaz svih najznačajnijih zaštićenih i evidentiranih objekata prirode u našoj republici. Zahvaljujući Savjetu za kulturu i nauku NRH, koji je omogućio izdavanje, dobili smo napokon ovaku publikaciju. U stvari to je zbornik koji sadrži 16 članka prominentnih stručnjaka na području problematike zaštite prirode.

Iz članka Marinke Kamenarović »Historijat zaštite prirode u Hrvatskoj« doznamo da se prvi odrazi pokreta za zaštitu prirode u Hrvatskoj primjećuju koncem 19. stoljeća. U članku je istaknuta pozitivna uloga naših planinarskih organizacija (»Hrvatsko planinarsko društvo« i »Planinarski savez Hrvatske«) i planinarskog glasila »Hrvatski planinar«. Članku su priložena i dva faksimila iz »Hrvatskog planinara« koji to i dokumentiraju. Citajući taj članak upadljivo je da su gotovo sva spomenuta imena ličnosti, zaslужnih za zaštitu prirode, od prvih početaka pa do danas, odreda članova planinarskih organizacija (D. Franić, M. Eisenhut, K. Bošnjak, M. Hirtz, J. Poljak, I. Pevalek, F. Šuklje, A. Premužić, B. Gušić, V. Redenšek). Mi možemo slobodno

zaključiti da je današnji Zavod za zaštitu prirode pošao putem, koji su utrli svojim pionirskim radom članovi planinarskog pokreta u Hrvatskoj. Korisno je ovdje spomenuti, da naša organizacija stoji i danas na istim pozitivnim principima, za koje se je borila u svojim počecima. To se održava i na stranicama našeg časopisa (npr. u rubrici »Zaštita prirode«). Spomenimo još i to da je dobar dio ilustracija u ovom zborniku potekao iz arhive Planinarskog saveza Hrvatske, što je i spomenuto u predgovoru na početku knjige.

Isti autor obrađuje u dva članka zaštitu biljnog svijeta i zaštitu faune. Ing. R. Kevo daje informativni prikaz naših nacionalnih parkova Mljeta, Plitvičkih jezera i Paklenice, a prof. dr I. Horvat prikaz Risnjaka. U prilozima ing. S. Bertovića prikazani su: strogi i upravljeni prirodni rezervati, specijalni rezervati šumske vegetacije, rezervati prirodnih predjela i botaničko-hortikulturni spomenici. Geografsko-geološke spomenike obradio je ing. M. Huljev, pećine u Hrvatskoj, njihovo značenje i zaštitu prof. M. Malez, memorijalne prirodne spomenike ing. R. Kevo, a odnos zaštite prirode i turizma ing. D. Alfier.

Na kraju knjige otisnut je Zakon o zaštiti prirode koji je donio Sabor svojim ukazom od 13. travnja 1960. godine i dodan rezime svih članaka na engleskom jeziku.

Publikacija će korisno poslužiti ne samo lokalnim organima vlasti i društvenim organizacijama da uoče problematiku i razmotre mogućnost provedbe zaštite na svom užem području, nego će moći koristiti i u školama i u turističko-propagandne svrhe.

Svaki ljubitelj prirode, a naročito planinar, također će rado posegnuti za ovom knjigom, jer će mu korisno poslužiti kao podsjetnik ili putokaz na izletima i putovanjima. Knjizi je priložena i karta značajnih evidentiranih i zaštićenih objekata radi orijentacije o njihovom smještaju. Šteta da nije priložen i abecedni registar objekata spomenutih u publikaciji ili regionalni katalog, npr. po kotarevima, jer bi time zbornik dobio i značaj priručnika. No i bez toga zbornik predstavlja krupni korak na području, publikacija o zaštiti prirode. Štaviše, po svojoj originalnoj koncepciji ta publikacija je jedina te vrste kod nas.

Dr Željko Poljak

MATVEJEV: BIOGEOGRAFIJA JUGOSLAVIJE

Matvejev, S. Biogeografija Jugoslavije — Osnovni principi. Biološki institut NR Srbije. 5. Beograd, 1961. (str. 232).

Autor je na ovome epochalnom djelu, na monografiji biogeografije Jugoslavije radio 20 godina. Ne samo da je prikupljaо sve, što je o ovom problemu napisano, nego je i sam veći dio područja propješačio prikupljujući na izvoru podatke za svoju monografiju.

Ovo djelo je od interesa za cijeli niz specijalnosti. Ono sa biogeografskog gledišta obrađuje našu floru (vegetaciju) i faunu sa osvrtom na klimu, historijsku prošlost i ostale faktore. Ovo je prvo djelo, koje biogeografski obrađuje našu zemlju. Ono je od interesa za geografe, botaničare, zoologe, te i za stručnjake kao agronomе, šumare, ljubitelje prirode, a napose za planinare. U ovom dijelu je iznesena povijest i sadanje stanje našega biljnog svijeta od morske razine do najviših planinskih vrhova.

Autor razlikuje slijedeće biogeografske jedinice: oblasti, podoblasti, provincije, podprovincije, krajine i okruge. Detaljno su opisane, karakterizirane sve naprijed navedene biogeografske jedinice, osim krajina i okruga, koje kao najniže jedinice čekaju još svoju obradu, pa ispitivanja. Svaka od navedenih biogeografskih jedinica karakterizirana je slijedećim momentima: 1. Paleografske karakteristike, 2. Paleološke, 3. Paleobiogeografske i 4. Biogeografske.

Cijelo naše državno područje spada u Holarktičnu oblast, koja se dijeli na našem državnom području u tri podoblasti: mediteranska, evropska, centralno-azijska i arkto-planinska. U okviru podoblasti kao niže biogeografske jedinice su provincije: 1) Provincija mediteranskih primorskih šuma i makija, 2) Provincija mediteranskih planinskih kamenjara, kamenitih pašnjaka i šuma na kamenjarima, 3) Provincija evropskih, pretežno listopadnih šuma, 4) Provincija mediteranskih polupustinja, 5) Provincija pontsko-kaspiskih stepa, 6) Provincija sjeverno-afričkih i indijskih pustinja, 7) Provincija subarktičke i planinske tundre i 8) Provincija holarktičke tajge. Unutar areala provincija su podprovincije: 1) Podprovincija istočno-mediteranskih primorskih šuma i makija sa krajinama: egejska, panonska i južno jadranska, 2) Podprovincija zapadno-mediteranskih primorskih šuma i makija (krajine nisu ispitane).

3) Podprovincija mediteranskih planinskih šuma na kamenjarima s krajinama: istočnoalpska, dinarska, karpatska, staroplaninska, šarska, pindská i rodopska, 4) Podprovincija mediteranskih planinskih kamenjara i kamenitih pašnjaka s krajinama: istočno-alpska, dinarska, šarska, pindská, rodopska, staroplaninska i karpatska; 5) Podprovincija submediteransko-balkanskih šuma s krajinama: tracijska, makedonska, srpska, ilirska i liburnijska (istarjska); 6) podprovincija balkansko-srednjeevropskih šuma s krajinama: srednjeevropska, srpska, ilirska i makedonska; 7) Podprovincija egejsko-anatolijskih polupustinja (krajine nisu poznate), 8. Podprovincija panonsko-dakijskih stepa s krajinama: panonska i dakijska (vlaška), 9) Podprovincija evropske visoko planinske kamenite tundre, i visokoplaninskih pašnjaka s krajinama: alpsko-dinarska i karpatsko-rodopska i 10) podprovincija evropskih šuma tipa tajge s krajinama: alpsko-dinarska i karpatsko rodopska.

Navedene biogeografske jedinice su detaljno karakterizirane sa sadanjim živim svijetom u odnosu na geološku prošlost i sadanje sveukupne ekološke prilike.

Dr Josip Kovačević

JEVREMOVIĆ: PLANINE OKOLINE BEOGRADA I-II

Jevremović M. Živorad: *Planine okoline Beograda. Planinarsko-turistički podsjetnik*. Beograd 1957. i 1961. Izdavač: pisac. Strana 64+48, cirilicom, broširano. Cijena: I dio 130, II dio 180 dinara. Naručuje se kod pisca: Beograd, Čika Ljubina 3—5.

Planinarski veteran Srbije, pisac ove edicije, dao se na težak pothvat. Odlučio je napisati i izdati planinarski vodič po srpskim planinama. U želji da svoje iskustvo i znanje preda mlađima, u namjeri da popuni jednu prazninu u našoj planinarskoj literaturi, već godinama radi na rukopisu pod naslovom »Planine NR Srbije«. Razumljivo je da je taj pothvat skopčan s velikim, da ne kažemo, nepremostivim poteškoćama. No oduševljeni planinar-pisac nije se dao smesti, i ne našavši izdavača za svoju knjigu, sam je riješio taj problem, preuzevši na svoja leđa izdavanje i raspšaćavanje knjige. Odlučio je knjigu izdati postepeno, u dijelovima, prema vlastitim finansijskim mogućnostima. Kao prvi dio izšao je njegov planinarsko-turistički podsjetnik »Po planinama zapadne Srbije«, a zatim su izšla i ova dva sveska o planinama bliže i dalje beogradske okoline.

U prvom dijelu obrađene su slijedeće planine: Avala, Bukulja, Vagan, Venčac, Vršačka čuka, Kosmaj, Suvobor, Rajac i Fruška gora, a u drugom dijelu: Beljanica, Boranja, Golubačke planine, Gučeva, Jagodnja, Rudnik, Sokolska planina, Tronoška planina, Homoljske planine i Cer. Planine su obrađene po ovoj shemi: ime planine, rasprostiranje, izgled, rasčlanjivanje, geološki sastav, rudno blago, hidrografija, flora, fauna, stanovništvo i naselja, historija i kulturno-historijski spomenici, turistička obrada i prilazi. Jasno je da je ovako obiman program na tako malom prostoru mogao biti izveden samo u vrlo sažetom obliku, tako da nije mogla biti izbjegnuta izvjesna suhoparnost prikazivanja, no zato se dobilo na preglednosti i čitaocu je vrlo lako snalaziti se u vodiču. Konačno, knjiga nosi skromni naslov podsjetnika i od nje ne treba više očekivati.

Pisac nije imao literarnih pretenzija, no mi mu moramo priznati neobičnu marljivost u skupljanju sitnih podataka, koje nam je ovdje dao na jednom mjestu u zaočuvenoj cjelini. Pisac se obilno služio literaturom, što je donekle vidljivo iz popisa upotrebljene literature danog na kraju prvog dijela.

Knjižnice su nažalost morale biti vrlo skromno grafički opremljene. Izuzev po jedne geografske skice u svakom dijelu, nema drugih ilustracija. No treba uzeti u obzir, da bi ilustracije još više poskupile izdavanje, koje je ionako palo na teret pisca. Uostalom, evo, što sam pisac kaže u predgovoru: »Vjerujem da će ovaj podsjetnik i u ovako sažetom stilu i bez odgovarajućih karata i slika, čemu sam najmanje krov, ipak uspešno pomoći upoznavanju mnogih, do sada površnije ili nikako prikazivanih desetak planina bliže okolice Beograda. Obzirom na ovo, molim da se nepristrano ocijeni ovaj moj mali doprinos uspešnom razvitku planinarstva i turizma u Beogradu i okolini: prvijenac u našoj književnosti ove vrste, u želji da drugi izrade bolji od njega u ovu rodoljubivu svrhu.«

Dr Željko Poljak

GEIGER: PILOT GLEČERA

Hermann Geiger: Pilot glečera (ledenjaka). Sa predgovorom poznatog Luis Trenkera. Priredio André Guex. 200 strana, 40 snimaka i 32 tabele. Izdavač Universitas, Berlin 1961. Platno 13,80 DM.

Širom svijeta poznati pilot Geiger zapravo ovdje prikazuje autobiografiju. Po-slijе prvih pokušaja mladog čovjeka, koji je posjedovao neobičnu želju za letovima preko visokih vrhova Wallisa Mont-Blanc-Grupe i Berner Oberlanda, doživljavamo nevjerljivo uspon Geigera, koji postaje »glečarski-pilot«, kako ga danas mnogi nazivaju. On nas upoznaje sa opasnostima i teškoćama svoga zanata, sa tehničkim poboljšanjima koja su nužni uvjet da bi letovi bili što sigurniji i brži. On nas podsjeća na opskrbljena skloništa, izglađnjene životinje nahrane putem njegovih letova, mjerenja glečera, pristajanjima na nepristupačnim vrhovima i snijegom zavitim predjelima, no na prvom mjestu nas upoznaje sa spasavalčkim metodama, kojima zahvaljuje nebrojeno skijaša, planinara i alpinista svoj život. Tko uspijeva slijediti sve nesreće koje se zadnjih nekoliko godina dešavaju u predjelima Alpa, bit će mu jasno da samo onim najspasobnijima uspijeva ozlijedene alpiniste dopremiti na vrijeme u bolnicu. Ova izvanredno opremljena knjiga i tehnički dotjerana zainteresirat će sve planinare i pilote, a također pružiti radost svima onima koji se raduju interesantnim i napetim opisima iz svijeta pravog pionirskog rada.

PERFAHL: PLANINE

Planine — doživljaji i planinarske tragedije svih vremena u pričama i opisima. Sakupljeno i izdano od Josef Perfahta. Izdavač »Berglandbuch«, Salzburg-Stuttgart, 351 strana, 22 slike.

Izdavač je preuzeo veliku zadaću kada je odlučio da izda ovu knjigu u kojoj želi prikazati sve planinarske doživljaje i tragedije. Knjiga počinje prevodom Liviusa koji nam opisuje prelaz Hannibala preko Alpa. Slijede zatim manje i više poznati opisi od Petrarce, preko Leonarda, Gesnera, Hallera, Rousseaua, Saussurea, Simonya, Reya, Petar Corbiniana, Stephena, Tyndalla Whympera, Zsimondya, Purtschellera, Winklera, Ampferea, Kugya do Harrera, Hillary i Buhla, spomenuvši samo najpoznatije. Pri tome moramo na žalost konstatirati da najviše prostora zauzima izvadak iz Harrerove knjige »Bijeli pauk«, čitavih 56 strana, dok je s druge strane Julius Kugy predstavljen na svega dvije strane. Zaista pre malo za jednu ličnost kao Kugy, koji nam svima imade toliko za kazati. Razumljivo je da autor nije bio u stanju svakome dati određeni broj strana, ali je nerazumljivo izostavljanje takvih autora kao što su Lammer, Tichy ili Rebuffat. S druge strane moglo se i neke stvari manje važne potpuno izostaviti kao na pr. Goetheovo pismo gospodi Stein u Chamonixu, ili izvještaj Fritz Webers o Monte Cimone. Vjerojatno je imalo više smisla dati riječ Buhlu lično, a ne to prepustiti Marcus Schmucku. Bar nam njegova knjiga »800 iznad i ispod« pruža obilje materijala. Vrijednost knjige leži u tome što će kod čitača izazvati potrebu da pronađe originalna kompletna djela, koja su ovdje zastupljena samo u odlomcima.

CLUB ANDINO BARILOCHE, ANUARIO 1960.

Tko jednom dođe u priliku, da u Argentini poduzme uspone u Ande taj mora svakako da se upozna sa godišnjacima ovog Planinarskog Saveza. Godišnjak 1960 sadržava uz velik broj opisa preventivnih uspona također i skice te opise o nacionalnom parku Alerces. Horacio Solari, Jose Luis Fonrouge i Juan José Quintas su autori spomenutih članaka. Također su priloženi opisi pothvata u Patagoniji (Torre Norte del Paine). Jedna skica prikazuje položaj skloništa u bližoj i daljnoj okolici od San Carlo de Bariloche, sjedišta kluba. Iz godišnjaka je vidljivo da su Argentinci oduševljeni ljubitelji skijanja, a time ujedno i kvalitetnih skijaških uspona.

R. A.

Iz rada naših organizacija

ZAKLJUČCI SA SKUPŠTINE PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

I. KOMISIJA ZA ORGANIZACIONA PITANJA

1. Uspostaviti najtičešniju suradnju s organizacijama koje imaju sličan program rada s programom rada planinarske organizacije, a naročito s organizacijama izviđača i ferijalaca.
2. Uključiti pojedine aktivne članove planinarske organizacije u rad rukovodstva pojedinih slijedećih društvenih organizacija: Socijalistički savez radnog naroda Hrvatske, Narodna omladina Sindikat, Savez organizacija za fizičku kulturu i druge.
3. Osnivati nove osnovne planinarske organizacije u mjestima gdje za to postoje objektivni uslovi i obnoviti one osnovne planinarske organizacije za čije postojanje je planinarska organizacija neposredno zainteresirana, a naročito je potrebno posvetiti pažnju osnovnim planinarskim organizacijama koje imaju velike poteškoće u svom radu.
4. Pristupiti osnivanju općinskih i kotarskih (gradskih) planinarskih odbora gdje za to postoje objektivni uslovi.
5. Neprekidno raditi na povećanju broja članova planinarske organizacije, i to naročito iz redova radnika i radničke omladine, i sprečavati gubljenje iz članstva jednom upisanih članova.
6. Pružiti najveću pomoć »Školskim društvima za fizičku kulturu« putem iskusnih planinarskih radnika i pedagoga, te osnivati planinarske grupe na školama, a naročito u školama na selu.

II. KOMISIJA ZA PROPAGANDU

1. Da se formira posebna komisija za planinarski muzej u koju bi trebali ući i neki predstavnici planinarskih društava izvan Zagreba. Stavlja se u dužnost tajnika i referentima za propagandu da redovito sakupljaju priloge za muzej: dokumentarni materijal, plakate, pozivnice, fotografije, statističke podatke i kopije svih važnijih zapisnika i izvještaja o radu i djelovanju pojedinih društava, i da taj sakupljeni materijal šalju Planinarskom muzeju Hrvatske u Samoboru.
2. Da svi upravni odbori u planinarskim društvima imaju jednog određenog druga koji će biti zadužen za propagandu.
3. U svim akcijama koje se organiziraju, bilo da su stručne ili manifestacione, trebaju sudjelovati i članovi zaduženi za propagandu, jer su sve planinarske akcije ujedno i propaganda za planinarstvo.
4. Tjedan planinarstva potrebno je da održavaju sva društva i to svake godine.
5. Savez i društva moraju povećati aktivnost u pružanju materijala dnevnoj i sportskoj stampi lokalnih i centralnih listova, revija i radio stanica.
6. Planinarska društva trebaju ažurno dostavljati Savezu vijesti o svojim predstojećim akcijama i izvještaje o izvršenim akcijama.
7. Potrebno je da Planinarski savez Hrvatske organizira svake godine republički slet planinara, dan planinara, dan planinara skijaša, a također je potrebno razmotriti da li bi se održavala ponovno svake godine i posebno planinarska štafeta u okviru »Štafete mladosti«.
8. Savez treba izgraditi propagandne plakate i ostale propagandne materijale koje bi mogla koristiti sva planinarska društva.
9. Treba nastojati da svaki planinarski dom ima knjižnicu koja će biti pristupačna svim posjetiocima doma, a u kojoj će se nalaziti planinarska izdanja.
10. Treba provesti najširu propagandu čuvanja prirode kao i organizaciju takve Gorske straže koja će upozoravanjem odgojno djelovati na nesavjesne posjetioce planina.

11. Biblioteka Saveza ima se reorganizirati tako da bude uvedena redovita služba izdavanja jedan sat tjedno. Osim toga treba оформити комисiju od 3 člana koja će predlagati za nabavu novo izšla djela iz planinarske literature.

12. Preporuča se društvima da dotjeruju i obnavljaju postojeće kružne i transverzalne putove i gdje je to moguće da osnivaju nove, jer se pokazalo da ovakvi putovi zanimaju planinare a naročito omladinu.

III. KOMISIJA ZA IZDAVAČKU DJELATNOST

1. Godišnja pretplata za časopis »Naše planine« za pojedinačne pretplatnike, članove planinarskih društava povisuje se na din. 600.— godišnje, a za kolektivne pretplatnike (planinarska društva, biblioteke, poduzeća, ustanove i za inozemstvo) povisuje se na din. 1.200.— Pretplata se može uplaćivati u dvije rate.

2. Sva planinarska društva preuzimaju obavezu da povećaju broj pretplatnika iz redova svojeg članstva, a isto tako da pronađu nove pretplatnike van planinarskih redova. Isto tako planinarska društva preuzimaju zadatku da u svome mjestu pretplate na časopis: školske biblioteke, biblioteke u sindikalnim podružnicama i druge javne biblioteke.

3. Sva planinarska društva koja upravljaju planinarskim objektima trebaju, osim što su preplaćena na jedan broj časopisa »Naše planine« za biblioteku društva, da se pretplate i na jedan broj časopisa »Naše planine« za biblioteku planinarskog objekta.

4. Član planinarske organizacije koji sakupi 10 novih pretplatnika za časopis »Naše planine« dobiva jednu godišnju pretplatu besplatno, a član koji rasprodaje 3 stara godišta časopisa, dobiva jedno staro godište besplatno.

5. Sva planinarska društva preuzimaju obavezu da vrše prodaju planinarskih edicija koje je štampao Planinarski savez Hrvatske. Radi toga Planinarski savez Hrvatske štampat će propagandni letak sa popisom edicija koje se mogu nabaviti u Planinarskom savezu Hrvatske. Ovaj letak biti će dostavljen svim planinarskim društvima.

IV. GOSPODARSKO-FINANCIJSKA KOMISIJA

1. Prihvata se u načelu Pravilnik za planinarske objekte. Daje se u zadatku budućem Sekretarijatu Izvršnog odbora Planinarskog saveza Hrvatske da forme jednu komisiju koja će na osnovu vodenog zapisnika skupštine оформити ovaj Pravilnik i ovlaštuje se budući Sekretarijat Izvršnog odbora Planinarskog saveza da takav izmijenjen, redigiran i prestiliziran Pravilnik definitivno prihvati i dostavi osnovnim organizacijama na korištenje.

2. Komisija je zaključila da se Pravilnik o finansijskom i materijalnom poslovanju Planinarskog saveza Hrvatske usvoji kakav je bio predložen ovoj skupštini.

3. Zaključeno je da se promijeni godišnja obavezna članarina planinarskih društava, a koja će u 1962. godini iznositi: društvo koje ima 500 članova plaća članarinu din 800.—, od 501 do 1000 članova din 1.200.—, od 1001 do 3000 članova din 1.600.—, a preko 3000 članova din 2.000.—

4. Zaključeno je da se od dijela članarine koju društva dostavljaju Planinarskom savezu Hrvatske, a koji je bio ranije za odrasle 150, omladince 30 i pionire 5 izmjeni utoliko, što bi se doprinos iz te članarine povećao kod pionira od 5 na 20 dinara s tim da interna raspodjela između Planinarskog saveza Hrvatske i ostalih fondova na koje se ova članarina dijeli u okviru Planinarskog saveza Hrvatske, ostane kakva je bila i ranije.

5. Zaključeno je da društva u fond za planinarske objekte uplaćuju 2% od bruto prometa u svojim planinarskim domovima tako da bi se taj fond, centralni fond, koji dosada nije postojao konačno оформio i omogućio jednu svestranu i bolju politiku održavanja, adaptacija i eventualnih gradnja planinarskih objekata.

6. Zaključeno je da planinarska društva koja upravljaju domovima u potpunosti srede sva dokumenta koja se odnose na planinarske objekte i da se do kraja 1962. godine izvrši cijelokupna procjena imovine planinarskih društava, odnosno planinarskih domova, i da se izvrši kategorizacija objekata radi pravilnijeg i boljeg upravljanja ovim objektima.

7. Zaključeno je da planinarska društva, odnosno planinarski domovi, a u vezi ovog pravilnika, o kojem je ranije bilo riječi, dostavljaju tromjesečne odgovarajuće izvještaje o stanju u planinarskim objektima i o poslovanju u toku jednog tromjesečja.

V. KOMISIJA ZA OMLADINU

1. Uvesti značku planinarske sposobnosti za pionire.
2. Razraditi sistem i popularizaciju orientacionih takmičenja i skripta iz orientacije i takmičenja.
3. Izraditi Pravilnik o sticanju pojedinih naslova za pionire i omladince.
4. Izraditi značke koje će se dobivati za izvanredne zasluge i uspjehe na području planinarstva.
5. Organizirati lokalne omladinske radne akcije za uređenje ili izgradnju planinarskih domova, puteva ili slično.
6. Provesti natječaj za najbolje sastavljene članke planinara pionira, kako bi se objavili u časopisu »Naše planine«.
7. Svake godine organizirati republički slet planinara i to u okviru »Dana ustanka« u Hrvatskoj.
8. Razmotriti mogućnost organiziranja i održavanja »Planinarske štafete mlađosti« kao svake godine u okviru »Štafete mladosti«.
9. Povećati broj omladine u upravnim organima društva.
10. Pojačati evidenciju o društvenoj djelatnosti omladine u društvu i o tome obavještavati Komisiju za omladinu Saveza.
11. Ostvariti veću suradnju sa srodnim društvima i organizacijama i organizacijom Narodne omladine.
12. Organizirati ljetno i zimsko zborovanje uz učešće drugih organizacija.
13. Uključiti veći broj radničke i seoske omladine u planinarsku organizaciju.
14. Angažirati veći broj prosvjetnih radnika za rad s omladinom i pionirima i uvesti planinarstvo u školama u okviru programa fizičke kulture.
15. Voditi više računa o društvenom odgoju omladine.

VI. KOMISIJA ZA MARKACIJU

1. Potrebno je svake godine stimulirati planinarska društva na izvođenju markacija.
2. Pristupiti pripremama za izvođenje i proglašavanje planinarskog puta po planinama Hrvatske.
3. Uvesti što bolju i svršishodniju statistiku i evidenciju markiranih planinarskih puteva.
4. Obavezati planinarska društva da izvještavaju Savez o izvršenim markacijama novih i starih planinarskih putova.
5. Izraditi plan za postavljanje jedinstvenih orientacionih tabla na prilazima u planine.
6. Postaviti program za postavljanje kutija sa žigovima i upisnim knjigama na planinskim vrhovima i drugim mjestima gdje ne postoje planinski objekti, a koja mesta i vrhove u većem broju posjećuju planinari i izletnici.
7. Propisati određene vrste boje za markiranje tako da bi putevi bili markirani bojom jednakog kvalitete i jednakog tona.

VII. KOMISIJA ZA ALPINIZAM

1. Pri Izvršnom odboru Planinarskog saveza Hrvatske treba da se osnuje posebni reprezentativni ekspedicionalni odbor s kojim će komisija za alpinizam usko surađivati, a čiji bi zadatak bio da razmotri i da se brine o mogućnosti organiziranja ekspedicije u malo istražena gorja svijeta. Kao prvi zadatak ekspedicionalnog odbora bio bi da organizira ekspediciju Planinarskog saveza Hrvatske u 1964. godini u okviru 90-godišnjice planinarstva u Hrvatskoj i Jugoslaviji, što će pridonijeti još većoj afirmaciji naše socijalističke domovine u svijetu. U uskoj vezi sa formiranjem odbora neophodno je osnovati stalni ekspedicionalni fond u koji bi se slijevala sredstva dobitna ili ostvarena za organiziranje ekspedicije.

2. Komisija za alpinizam u zajednici s ekspedicionalnim odborom treba da slijedeće sezone vrši tehničke pripreme za predstojeću ekspediciju putem redovnog organiziranja visokokvalitetnih ekskurzija sa određenim minimalnim tehničkim programom. Na osnovu rezultata na tim ekskurzijama izvršit će se konačna selekcija za sastav ekspedicije.

3. Treba nastojati u društвima gdje još ne postoji dovoljno razumijevanja da se alpinizmu da ono mjesto koje mu pripada kako u moralnom tako i u materijalnom pogledu.

4. Matična društva treba da obavezno osiguraju svoje alpiniste kod DOZ-a za slučaj nesreće.

5. Komisija za alpinizam treba da nastavi politiku školovanja osnovnog, srednjeg i visokog kadra na isti način kao i dosad putem redovitih škola, tečajeva, logora i ekskurzija u inozemstvo.

6. Komisija za alpinizam treba da produži nastojanja kako bi stvorila alpinističke odsjekе gdje za to postoji objektivna mogućnost.

7. Komisija treba da putem uvoznika omogući nabavu visokokvalitetne opreme, koja se kod nas ne proizvodi, za potrebe alpinističkih odsjeka i za kolektivni ekonomat Komisije. Komisija treba da formira svoj ekonomat u koji bi ušla kolektivna specijalna oprema, koju zbog visoke cijene ne mogu pojedini odsjeci sami nabavljati.

8. Komisija za alpinizam treba da usavrši ali i da pojednostavni, te da nastoji ažurirati sakupljanje potrebnih statističkih podataka koji ilustriraju stvarnu aktivnost i potrebe alpinističkih odsjeka. Alpinistički odsjeci treba da na vrijeme i u redu dostave potrebne podatke na traženje Komisije. U slučaju neudovoljavanja ovoj obavezi, Komisija za alpinizam treba za poduzme sankcije.

9. Komisija za alpinizam treba da što prije izradi za alpiniste alpinističku značku, a prema zaključku koji je donesen na prošloj redovnoj skupštini.

VIII. KOMISIJA ZA VODIČE I PLANINARSKO SKIJANJE

1. Nastaviti s izobrazbom novih vodiča i usavršavanjem postojećeg kadra.
2. Ustanoviti status vodiča te odgovarajuću diplomu i značku poslije položenog ispita. Propise za ispite vodiča donijet će Komisija.
3. Ustanoviti tačnu evidenciju kadrova vodiča i pratiti njihov rad.
4. Oformiti u većim planinarskim centrima aktive vodiča.
5. Organizirati u cilju propagande zimskih i ljetnih pohoda razna takmičenja (ekipna, patrolna, masovne pohode itd.)
6. Pojačati suradnju sa Skijaškim savezom Hrvatske u cilju što bržeg ospodbavljanja kadrova.
7. Organizirati kvalitetne pohode vodiča u inozemstvo u cilju povezivanja i izmjene iskustva sa organizacijom vodiča u inozemstvu.
8. Ustanoviti pri Komisiji Saveza fond tehničkih sredstava potrebnih za održavanje tečajeva i kvalitetnih pohoda.

IX. KOMISIJA ZA GORSKU SLUŽBU SPASAVANJA

1. Ostvariti priznanje Gorskoj službi spasavanja kao javnoj službi.
2. Proširiti mrežu stanica u čitavoj republici.
3. Izvesti izobrazbu kadrova za šire članstvo.
4. Realizirati saradnju s DOZ-om i socijalnim osiguranjem.
5. Ažurirati i proširiti kartoteku članstva.
6. Riješiti pitanje naknade troškova.
7. Poboljšati službu obavještavanja.
8. Kompletirati opremu.

X. KOMISIJA ZA SPELEOLOGIJU

1. Potrebno je nabaviti dovoljno speleoloških rekvizita kako bi se prišlo poduzimanju većih akcija istraživanja krškog područja naše republike.
2. Poduzeti veća speleološka istraživanja naših najdubljih jama i pećina.
3. Školovanje mladog speleološkog kadra pri Planinarskom savezu Jugoslavije.
4. Predlaže se Izvršnom odboru Planinarskog saveza Hrvatske da se drugovima, koji su se dosada istakli u razvijanju speleološke aktivnosti, dodijeli priznanje za taj rad.
5. Formirati speleološku službu u okviru GSS-a radi spasavanja nastradalih speleologa.

IZ NAŠE ZEMLJE

USPIO SASTANAK NA STRAHINJČICI

U planinarskom domu na Strahinjčici održan je u prosincu prošle godine sastanak planinara s područja Hrvatskog zagorja, Varaždina i Samobora, a prisustvovali su mu i predstavnici slovenskih planinara iz Celja i Polčana. Sastanak je održan radi zajedničke koordinacije rada, zbiljavanja i bratske suradnje te izmjene iskustava. Sastanak je oduševljeno pozdravljen s obje strane. Veliki interes za taj sastanak dokazuje i veliki broj učenika. Postignuta je puna saglasnost, stvoren plan zajedničkih akcija i dogovoren je da se u proljeće 1962 održi ponovno sastanak na Macelju. Ima nade da će ti sastanci postati stalna forma rada na unapređenju planinarstva ovih krajeva.

USPJELA AKCIJA GSS-A

Dvadesetprvog prosinca prošle godine oko 10 sati zazvonio je telefon u tajništvu PSH: »Drugovi, JNA vas moli da vaša Gorska služba spasavanja pritekne u pomoći jednom vojniku, kome su pri vrištu dužnosti u planini smrznute noge. On se nalazi u bazi na visini od 1600 metara na jednoj ličkoj planini. Pokušali smo ga prenijeti u bolnicu helikopterom, ali je to nemoguće zbog nevremena i guste magle...«

Sat kasnije ekipa GSS-a od sedam članova bila je na okupu sa kompletnom opremom, uključivši i specijalni čamac za spasavanje »akija«. U 14 sati ekipa se ukrkala u vojni automobil i krenula na mjesto nesreće. Nakon četiri sata vožnje automobil se zaustavio na podnožju planine, odakle se put mogao nastaviti pješice. Već je bila pala noć, tamna, maglovita. Staza je bila smrznuta, puhaoo je jak sjevernjak, živa se spustila na minus 17 stupnjeva, ali ekipa GSS-a ipak je brzo napredovala. Svaka minuta bila je dragocjena — unesrećeni vojnik morao je što prije stići u bolnicu. Uspon je trajao četiri sata, do dva sata po ponoći. Ljudi su bili iscrpljeni od forsiranog marša po vrlo nepovoljnim terenskim i vremenjskim uslovima. Vojnici u bazi dočekali su naše GSS-ovce srdačno i toplo. Napojuše ih i nahraniše. Ali za odmor bilo je vrlo

malo vremena — tek pola sata. A zatim brzi povratak do automobila podno planine. Spuštanje s bolesnim vojnikom u »akiju« bilo je teško i iziskivalo najveću opreznost i stručnu spremu ekipe. Trajalo je isto toliko koliko i uspon — četiri sata. Unesrećeni vojnik bio je dopremljen u zagrebačku Vojnu bolnicu u 16 sati.

Ekipa je pokazala da je sposobna izvršiti i tako teški i hitni zadatak u najkratčem roku. Njeni članovi zasluzuju da im se spomene ime: Stjepan Cibilić, Ismet Baljić, Adolf Rotovnik, Darko Šurman, Veljko Šarinić, Nikola Aleksić i Zlatko Smerke.

Drago Krnoul

NOVI PLANINSKI OBJEKTI U SRBIJI

Na planini Goču iznad Vrnjačke Banje, na visini od 924 metara, sagrađen je novi hotel. Hotel ima 21 sobu sa topom i hladnom vodom, dvije blagovaonice, parking prostor, tenis igralište, teren za košarku, odbojkiju i rukomet. Hotel se nalazi u vrlo životipisnom kraju i ima vrlo pogodne terene za smučanje u okolini.

Iznad Loznice u blizini najvišeg vrha Gučevo sazidan je planinarski dom. Po red više soba, dom ima zajedničke društvene prostorije u kojima su radio i televizor. Osim planinara česti gosti su Lozničani, koji subotom i nedjeljom obično posjećuju dom.

IZLETIŠTE PLETERAC U MOSLAVINI

Nalazi se na divnim blagim predjelima Moslavacke gore. Dom je sagrađen 1961. godine i nimalo ne zaostaje za bilo kojim hotelom susjednih mjesta. Jednokatna zgrada sa svim komforom ugodno se doimlje gostu. Uslužnost i opskrba je na visini. Kao što je izletnicima ugodno u domu, isto toliko ugodno je i u okolici doma. Umjetno jezero dočarava ugodan ugodaž turistima, bogate starodrevne bjelegorične šume okružuju to ugodno i čarobno izletište nedaleko Čazme. Od Čazme vodi cesta duga 5 km do doma. Čazma je smještena na brežuljcima Moslavacke gore sa dalekim vidicima, a i

ona se vidi sa svih prilaza. Čazma je veoma staro mjesto, koje se spominje još prije 12. vijeka i pravo joj je ime Záčsan. Ispod Čazme protječe Česma koja je duga 124 km i lijevi je pritok Lonje. U smiraj dana putnici zagrebačkih autobusa susreću mnogobrojne ribiće koji se vraćaju s ribolova na Cesmi, koja je bogata ribom. Okolne guste šume pune su raznovrsne plemenite divljači, a nedaleko su i bogati izvori nafte.

Čazmanci, a i Bjelovarčani, u Pletercu imaju lijepo i ugodno izletište i odmaralište koje zasljužuje da ga se posjećuje i ovdje provede nedeljni odmor u tišini stoljetnih šuma.

Vera Čorda

JAMA POLOVICA NA HVARU

U selu Brusju na otoku Hvaru postoji velika jama bezdanka nazvana Polovica. Oko Jame je šuma, u kojoj su, kako pričaju stariji ljudi, dvije sestre pasle stado. U igri bi im brzo prolazio dan i obično su kasno dolazile kući. Njihova majka odlučila je da ih prestraši, kako bi kući dolazile ranije, pa je uzela »brašnjike« (mjeseće od kožje kože), u njih stavila nekoliko kamenića i u sumraku se neopazice približila svojim kćerima. Stala je tresti »brašnjicima« i kamenići u njima proizveli su takav zvuk da su se djeca prestrašila i počela bježati u šumu prema jami Polovici. Kad je to majka opazila, počela je djecu dozivati, no bilo je kasno. U mraku djeca su upala u jamu i nestala. Tek nakon nekoliko dana izbacilo ih je more kod poluotoka Kabal, nedaleko same Polovice.

Vicko Dulčić

AMBULANTA U TOMISLAVOVOM DOMU

U Tomislavovom domu uređena je ambulanta, koja će zimi raditi svake sубote i nedjelje. Do osnivanja ove prijeko potrebne ustanove na Medvednici došlo je inicijativom Gorske službe spasavanja, zauzimanjem članova Zdravstvene komisije SOFK Zagreba i predusretljivošću PSH, koji je uredio i besplatno stavio na raspolaganje potrebnu prostoriju u Tomislavovom domu. Inventar je nabavio SOFK Zagreb. Ovom ambulantom moći će se služiti gosti, radnici i službenici svih planinarskih domova na Medvednici. Ambulanta je prvenstveno namijenjena pružanju prve pomoći unesrećenim planinarama i skijašima.

NOVO DRUŠTVO U ORAHOVICI

Koncem prošle godine osnovano je u Slavonskoj Orahovici novo planinarsko društvo, koje je odmah u početku okupilo oko 80 članova. To je prvo planinarsko društvo na području kotara Našice. Osnivačkoj skupštini prisustvovala je pretežno omladina. Novo društvo naišlo je na punu podršku političkih i društvenih foruma svog područja. Skupština je dala zadatak izabranom upravnom odboru između ostalog da izradi planinarsko sklonište na Kapovcu i da obilježi planinarske staze na području općine.

II. SKIJAŠKO-PLANINARSKO REPUBLIČKO TAKMIČENJE

Dne 4. veljače održano je u Samoboru II republičko skijaško-planinarsko takmičenje. Staza je vodila od Ruda preko Velikog dola do Šoićeve kuće pod Lipovcem. Dužina staze iznosila je preko šest kilometara. Prvi dio od dva kilometra bio je sa prilično teškim snježnim uslovima. Od ukupno 30 ekipa koliko ih je startalo, na cilj stiglo i plasiralo se 27 ekipa. Ekipе su bile podijeljene u tri kategorije: omladince, članove i starije članove. U kategoriji omladinaca plasiralo se 18 ekipa. Prvo mjesto osvojila je ekipa DTO »Encijan« iz Samobora u sastavu: Baričević, Korički i Čakančić. U kategoriji starijih članova nastupila je samo ekipa PD »Željezničar«. Organizacija takmičenja bila je vrlo dobra. Jedina zamjerkra ide na račun zagrebačkih planinarskih društava, koja su se odazvala u vrlo malom broju. Prelazni pokal Planinarskog saveza Hrvatske za najmasovnije učešće osvojilo je DTO »Encijan« iz Samobora.

NOVO DRUŠTVO U RIJECI

Koncem prošle godine okupilo se 80 planinara, članova dosadašnjeg aktiva »Zanatlija« u PD »Platak«, u namjeri da osnuju novo društvo pod imenom PD »Kamenjak«. Osnivačkoj skupštini prisustvovali su delegati ostalih društava u Rijeci i predstavnici drugih organizacija. Članstvo novog društva sastoji se od zanatskih i komunalnih radnika Rijeke, pa će društvo imati jak oslonac u Zanatskoj komori. Kao prvi zadatok na terenu novi upravni odbor preuzeo je obavezu, da izgradi planinarsko sklonište na vrhu Kamenjaka, koji je udaljen 22 kilometara

od Rijeke. Kamenjak je interesantna skupina stijena, dosada manje posjećivana, a koju od masiva Snježnika dijeli autocesta Zagreb-Rijeka. S Kamenjaka se pruža lijepi pogled na sve strane, osobito na Grobinštinu.

NOVO DRUŠTVO U ZAGREBU

Koncem prošle godine održana je osvađka skupština novog planinarskog društva u tvornici »Kontakt« u Zagrebu. Novo društvo nosit će ime PD »Kontakt« i raditi će uz podršku tvorničkog sindikata. U njemu su okupljeni radnici i službenici ove tvornice.

NOVI DOM NA ZABRDU KOD VITEZA U BOSNI

Koncem prošle godine na svečani način otvoren je planinarski dom na Zabrdju kod Viteza u Bosni. Dom se nalazi na vrlo lijepom i pristupačnom mjestu, odakle se pruža lijepi pogled na Vlašić, Krušicu i Crni vrh, kao i na Vitez. Dom raspolaže sa 45 ležaja, prostorijom za kuhanje, blagovaonicom, sobom za prijem i kancelarijom. U najskorije vrijeme u dom će biti uvedeno električno svjetlo i vo-

dovod, čime će biti definitivno dovršen. Izgradnju ovog objekta financirale su i sve privredne organizacije u Viteznu. Dom će biti stalno otvoren i obskrbljen.

USPIO »VELEBITAŠKI SPUST«

U nedjelju 29. siječnja održan je na Sljemenu kod Zagreba tradicionalni »Velebitaški spust«. Bilo je to uspješno i dobro organizirano natjecanje. Sudjelovalo je oko 120 omladinaca, članova planinarskih društava »Velebit«, »Sljeme«, »Rade Končar«, »Zagreb« i izvan konkurenkcije skijaški zagrebački klubovi. Staza je vođila pretežno po »Plavom spustu«.

SEKCIJA ZA REKREACIJU U »VELEBITU«

Sekcija za rekreaciju je najmasovnija sekcija u »Velebitu«, zagrebačkom studentskom društvu. Prošle godine organizirala je 25 logorovanja u planinama (Durmitor, Velebit, Maglić, Gorski kotar, Makedonija). U tim logorovanjima pod šatorima boravilo je prosječno po desetak članova. Oni su sudjelovali u oko 160 tura, koje su trajale prosječno po pet dana. Obišli su gotovo sve jugoslavenske planine.

IZ INOZEMSTVA

NAŠI PLANINARI U INOZEMSTVU

Prošla godina bila je plodna usponima jugoslavenskih planinara na razne visoke vrhove u stranim planinama. Na najviši vrh Europe, Mont Blanc (4810 m) uspelo se 6 planinara iz Bjelovara i četiri člana PD »Stražilovo« iz Srijemskih Karlovaca. Prva jugoslavenska planinarka popela se na vrh Mont Blanca 1960. godine, a prvi Jugoslaveni koji su se popeli na taj vrh bez vodiča, bili su zagrebački planinari Dušan Jakšić i Franjo Draženović, koji su uspon izvršili 1930. godine.

Na Tre Cime di Lavatore u Dolomitima uspelo se prošle godine pet članova PD »Mosor« iz Splita, a najviši vrh Dolomita, Marmolatu (3342 m), doseglo je šest beogradskih planinarki PD »Pobeda«. Na razne vrhove u poljskim Visokim Tatrama uspelo se deset zagrebačkih i beogradskih planinara. Zagrebački planinari popeli su se i na Dachstein, a spomenute planinarke i na Grossglockner. Nekoliko beogradskih i vojvodanskih planinara popelo se na vrh Olimpa u Grčkoj. Član PD

»Josip Pančić« iz Beograda, alpinista Dušan Stanojević, popeo se s petoricom američkih planinara na Mount Ingelles (8.700 stopa) u Rocky Mountains u SAD. Uspon je izvršen novim pravcem i nazvan je američko-jugoslavenskim smjerom. Uspon je trajao 16 sati.

Komisija za alpinizam PS Slovenije organizirala je uspone slovenskih alpinista na talijanskim Dolomitima i centralnim Alpama radi vježbanja za novu ekspediciju na Himalaju, koja se predviđa u 1963. godini.

ALPINISTIČKE VIJESTI

Na prvom mjestu moramo svakako spomenuti sjevernu stijenu Eigera. Kada smo u prošlom broju objavili četiri uspona kroz tu »stijenu smrti« bili smo više nego sigurni da su time završeni penjački usponi u 1961. Već i tih četiri naveža je predstavljalo svojevrstan rekord u povijesti uspona kroz tu stijenu. Samo jednom je uspjelo većem broju alpinista savladati tu stijenu. Bilo je to 1952.

godine, kada je stijenu istovremeno sa-vladalo 7 alpinista predvodjenih velikana svjetskog alpinizma Hermann Bu-hlom i Gaston Rebuffatom. Prije i iza toga bilo je prosječno u stijeni dvoje do četvero penjača (ne računajući neuspjeli pokušaje), a neke godine su ostale bez i jednog pokušaja. Zato nas je naročito iznenadila vijest da su rujna prošle godine uspješno prošla stijenu još četiri naveza, dakle ukupno 8 naveza ili 16 penjača. Ako slijedećih godina osvajanje sjeverne stijene Eigera bude nastavljeno tako ve-likim brojem uspona, izgubit će poznata stijena mnogo na svojoj vrijednosti. (Sve to moramo promatrati kroz prizmu razvoja kvalitetnog ekstremnog alpinizma). Ovako velik broj kvalitetnih uspona još je jedan dokaz da je svjetski alpinizam posljednjih godina napredovao do upravo neslučenih granica. Uskoro, kada svi pro-blemi budu rješeni u Evropskim Alpama, alpinizam kvalitetni i vrhunski će morati potražiti novo polje vršenja penjačkih uspona u Himalajama. A tamo će biti dovoljno nedirnutih stijena i za slijedećih stotinu godina.

Da spomenemo i imena penjača koji su u rujnu mjesecu osvojili sjevernu sti-jenu Eigera.

Kao 21. navez prošli su K. Fresner-H. Wagner (Austrija) i G. Huber-G. Meyer (Njemačka) 19—22 IX 1961, zatim kao 22. navez H. von Allmen-U. Hürliman (Švicarska) 23—24 IX 1961 i kao zadnji navez E. Strong i R. Trojer (Austrija) od 26—29 IX 1961. Usponi su uspjeli u pot-punosti uprkos nepogodnom vremenskom razdoblju.

Prošle godine i nekoliko Skandina-vaca je postiglo zapožene uspjehe. Naj-vredniji je svakako uspon Norvežana M. R. Hoibakka i Finca M. A. Jokinena u Cinque Torre. 31. srpnja ispenjali su pr-venstveni smjer i to direktni u Torre Grande. Stijena je visoka 160 metara, upotrebljeno je 90 klinova, a penjano 35 sati. Ovaj novi smjer se smatra težim od poznate švicarske diretisime u Cima Ovest (Dolomiti).

U Cima Ovestu su prošle godine bili D. Johnson (Amerika) i G. Richard (Fran-cuska).

Španjolska ekspedicija pod vodstvom najboljeg španjolskog penjača M. Angla-de-a vršila je uspone u Andama. Izvršen je prvenstveni uspon na poznati Huasca-ran (nedavno je sa njega krenula snježna lavina i pod sobom uništila nekoliko sela) najviši vrh u Cordilera Blanca 6768 m. Uspon je izvršen sa sjevero-istočne strane.

Jedna talijanska ekspedicija je osvo-jila Nevada Pucahirca (6010 m), također jedan od još neosvojenih vrhova Anda. Uspon je izvršen 13. lipnja pod vodstvom M. G. Dionisia. Zadnjih 20 metara stijene su penjali četiri sata, a pritom upotre-bljavali ledne klinove dugačke 1 metar (Roseg).

SUSRETI U TRENTU

Trento, stari latinsko-rimski Tridentum i nekad znamenita pozornica historijskog zasjedanja tridentinskog koncila (1545—1563) u novo je doba postao sjedištem međunarodnog festivala filmova istraživačko-turističkog i alpinističko-planinarskog žanra. Prošle (1961) godine fe-stival u Trentu proslavljao je svoj 10-godišnji jubilej i zbog toga su se u tom naj-starijem tirolskom gradu okupili prominentni istraživačke filmske kamere, put-nici, istraživači, putopisci, alpinisti i predstavnici alpinističko-planinarskih organizacija da zajednički ocijene sadašnja dostignuća i zacrtaju buduće smjernice na širenju istinski humane međunarodne suradnje. Tu su se našli slavni istraživač Anda i Grönlanda, pokojni Pietro Ghiglione, osvajač Anapurne Gaston Rébu-ffat i Marcel Ichac, pobjednici sjeverne stijene Eigera Heckmayer i Cassin, tri-jumfator s Antarktika William Fuchs, u analima trentinskog festivala zabilježeno je i ime pobjednika Mount Everesta Tensinga, zatim popularnog Walt Disneya i niz drugih imena suvremenog istraživa-лаštva i alpinističkog samoprijegora.

Prošle je godine po peti put prisustvo-vao festival u Trentu uvaženi predstav-nik našeg alpinizma i planinarstva drug Pero Lučić-Roki. Uz obnavljanje starih prijateljskih veza Lučić—Roki se upoznao i s novim uglednim suradnicima na alpi-nističko-planinarskom poslu, a rezultati tih susreta odrazili su se u nizu odličnih snimaka u boji, kako s užeg područja Trentinskih Alpi tako i susreta s alpi-nističkim pregaocima na učvršćenju mi-roljubivih međunarodnim odnosima.

Veoma uspjele dijapozyitive u boji s tih susreta Pero Lučić—Roki prikazao je npr. Skupini seniora PD Zagreb i ostalim planinskim kolektivima potvrđujući ponovno svoj dovoljno već poznati ugled odličnog predavača, vrsnog foto-snimate-lja te solidnog instruktora i propagatora društveno korisne planinarsko-alpinističke djelatnosti. Bilo bi poželjno da te odlične snimke sa sadržajno vrijednim komentaram njihova autora vidi što širi krug planinara i ostale javnosti, ne samo u Zagrebu već i širom naše domovine.

V. B.

P R I R O D A

Popularni ilustrirani časopis

»Priroda« izlazi svakog mjeseca jedanput, osim srpnja i kolovoza (deset brojeva na godinu)

Član Hrv. prirodoslovnog društva dobiva društveno glasilo
»Prirodu« besplatno

Članarina-pretplata iznosi:

Din 600 na godinu; Din 300 za pola godine; za dake Din 400 na godinu, Din 200 za pola godine. Cijena pojedinom primjerku u knjižarama Din 70.—

Članarinu i narudžbe čekovnih uplatnica treba slati na adresu:

HRV. PRIRODOSLOVNO DRUŠTVO
ZAGREB, ILLICA br. 16/III — Poštanski pretinac br. 165 —
Čekovni račun 400-73-3-2349

PLANINARI!

Posjetite republički

PLANINARSKI SLET

U GORSKOM KOTARU

koji se održava

27, 28. i 29. VII u Jasenku

Iskoristite priliku koju Vam pruža specijalno organizirani prijevoz iz Oglulina.

Smještaj učesnika pod šatorima — hrana u logorskoj kuhinji. Obnovljene markacije na Klek, Bjelolasicu, Bijele stijene, Samarske stijene, Bitoraj i Viševicu omogućavaju niz lijepih izleta iz sletišta.

ČASOPIS ZA LJUDE KOJI LJEPOTU I SPORT TRAŽE U PRIRODI

S T A Z E

O BRAĐUJE:

PLANINARSTVO

ALPINIZAM

SMUČARSTVO

SPELEOLOGIJU

LOV

RIBOLOV

TURIZAM

BUDITE NAŠ PRETPLATNIK!

BUDITE NAŠ SARADNIK!

ČASOPIS IZLAZI U 6 BROJEVA GODIŠNJE.

Pretplata za jednu godinu iznosi 500 dinara — pojedinačni broj 100 din. Pretplata se šalje na: PD »Energoinvest« Sarajevo putem tek. računa br. 702-13-3-2526 kod N. B. u Sarajevu. — Izdavač: Planinarsko društvo »Energoinvest« Sarajevo, B. Kovačevića 29, telefon 22-185 — Rukopise slati na adresu izdavača.